

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34E JAARGANG

WOENSDAG 18 MEI 1949

No. 1671

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries.*

Redacteur-Secretaris: C. van den Berg.

Plv. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

*J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.*

*Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.*

BERICHT.

Door bijzondere omstandigheden kregen wij de beschikking over een aantal exemplaren van „E.-S. B.” van de jaren 1940 tot en met 1945. Aanvragen van lezers, die deze jaargangen nog wensen te completeren, zien wij gaarne zo spoedig mogelijk tegemoet.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	387
Sommaire, summaries	387
Toekomstmogelijkheden van de Nederlandse zuivel- export door <i>Dr E. van de Wiel</i>	388
De economie van het grondgebruik in uitbreidings- plannen door <i>Prof. Dr Ir H. G. van Beusekom</i>	391
Transfer van kapitaalopbrengsten uit Duitsland en de betekenis daarvan voor het Europese dollar- deficit door <i>J. P. van der Burg</i>	394
Het Huurprijbesluit 1940 en zijn toepassing door <i>C. Küppers</i>	396
Aantekening: Levensverzekeringvoorwaarden van vliegend personeel, aan- wijzing voor veiligheid in de luchtvaart door <i>J. A. van Lith</i>	397
Bedrijfs-economische notities: De Nederlandse Participatiemaatschappij door <i>J. C. Brezel</i>	398
Internationale notities: Het arbeidsprobleem in de Belgische kolonijnen	399
De oorlogs- en na-oorlogsinflatie in Finland	399
Geld- en kapitaalmarkt	400
De Belgische geld- en kapitaalmarkt in April 1949 door <i>V. Van Rompuy</i>	400
Statistieken: Bankstaten	401
Overzicht der laatste vier verkorte balanssen van De Neder- landsche Bank	402
Maandcijfers van de grote banken in Nederland	402
Inleggingen en terugbetalingen bij de Algemene Spaar- en Lijfrentekas in België	402

DEZER DAGEN

betoogde de Nederlandse Regering, dat gedane zaken een keer kunnen nemen. Zij was naar haar mening tot de wending in het Indonesisch beleid, zoals vastgelegd in het van Roijen-Rum accoord gedwongen, wilde zij niet alle schepen achter zich verbranden.

Het is thans aan het Parlement, om te beoordelen, of het deze gedane zaken een keer wil laten nemen. Op een keer ten goede door haar wending kon de Regering wijzen. In de vergadering van de Verenigde Naties is thans officieel besloten de quaestie Indonesië voorlopig als afgedaan te beschouwen.

Niet elk terzijde stellen van de Indonesische quaestie was voor de Regering een keer ten goede. De Hoge Ver- tegenwoordiger van de Kroon zag bij deze gang van zaken zijn mogelijkheid tot richtige taakvervulling als afgedaan. Hij zag zijn tijd van gaan. In een tweede, uit- gestelde, regeringsverklaring heeft men dit thans ver- nomen; de vraag blijft, of men het kan verstaan.

Doch, zoals de „Red Queen” tegen Alice zei: „when you’ve once said a thing, that fixes it and you must take the consequences”. In deze geest ook legde de Ameri- kaanse minister van Buitenlandse Zaken de financiële consequenties van het Atlantisch Pact aan het Congres voor. Voor het eerste jaar is ten behoeve van militaire steun aan West-Europa \$ 1.130 miljoen uitgetrokken.

Deze noodzaak tot het respecteren van voorgaande afspraken, stelde hij vooral tegenover hen, die na de recente afspraak van de Grote Vier om in Parijs bijeen te komen, de zaken verder op hun beloop wilden laten, in de geest van: „Kom terug, alles is vergeven en vergeten”. Zoals ook over de eventuele directe opheffing van de luchtbrug, het antwoord bleef: „nothing doing”.

Intussen probeert men wel tot zaken te komen. In Genève kwam de „Economic Commission for Europe” bijeen, in het bijzonder over de handel tussen Oost- en West-Europa. De zendingraaf voor het Europese Hulp- program Harriman legde nogmaals uit, hoe goed de Verenigde Staten het hebben gedaan, juist doordat zij één, niet door grenzen onderbroken, werkgebied waren. Hij is te beschaafd, dan dat hij Ford: „History is bunk” zou citeren. Desondanks denkt men terug aan Bilderdijk, die zeer conservatief was: „in het verleden, ligt het heden”.

„In het nu, wat worden zal”. Zo denken met voldoening de burgers van Israël, thans als Staat toegelaten tot de Verenigde Naties. Zo denken, met minder voldoening, bewoners van Tripolis, wanneer het voorstel in de Ver- enigde Naties wordt aangenomen, waarbij dit gebied in 1951 aan Italië zou komen.

Zo denken, wellicht met nog minder voldoening, een aantal economische specialisten. Het tekort op de Engelse handelsbalans in April was zeer groot; men ziet op korte termijn geen wending ten gunste. En over de Amerikaanse conjunctuur blijft men aan het wenden en keren. Voor de gehele situatie, geldt Marryat’s advies bij belangrijke zaken: „neem het koeltjes op”.

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

VERHUUR VAN SAFELOKETTEN

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

Groothandel

WEEKBLAD VOOR IMPORT,
EXPORT, TRANSITO,
RECIPROCITEIT EN
BINNENL. HANDEL

MET NETHERLANDS TRADE BULLETIN

Belangwekkende artikelen

*Handelsnieuws uit alle windstreken
Offertes en aanvragen uit
binnen- en buitenland.*

DEZE WEEK:

- Afzetmogelijkheden in Afghanistan
- Termijnhandel in Egyptische katoen
- Nederland en Sowjet Rusland
- Nieuwe artikelen

UITGAVE VAN DE
KONINKL. NEDERL. BOEKDRUKKERIJ
H. A. M. ROELANTS - SCHIEDAM

Abonnementsprijs f 15,— per jaar

Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

ROTTERDAMSCH
BANK

CHÈQUE-
EN
BANKGIRO-
VERKEER

225 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIË

Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

Behandeling van alle
bankzaken

* *

Bezorging van alle
assurantiën.

R. MEES & ZOONEN

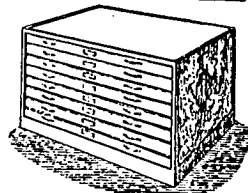
BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

AMSTERDAM • ROTTERDAM • 'S-GRAVENHAGE

DELFT • SCHIEDAM • VLAARDINGEN

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

TEKENINGEN EN LADEKASTEN.

G. J. PERFORST. TERBORG.

„HOLLANDIA“

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Dr E. van de Wiel, *Toekomstmogelijkheden van de Nederlandse zuivelexport.*

Over enige jaren zal Nederland een productie-overschot hebben aan zuivelproducten van ca 1,2 mln ton. De structuurmoeilijkheden, welke vóór de oorlog mede de ongunstige gang van zaken m.b.t. de Nederlandse zuivel-export veroorzaakten, bestaan ook thans nog. Internationaal gezien, mag op grond van de ontwikkeling van de zuivelproductie na de oorlog en de opgestelde productieplannen, een aanbod op de wereldmarkt worden verwacht, dat minstens op het peil van vóór de oorlog ligt. De verwachtingen omtrent de internationale vraag op korte termijn zijn niet gunstig. Voor Nederland, met zijn relatief dure zuivelproducten, zullen de twee belangrijkste invoergebieden, Engeland en Duitsland, weinig mogelijkheden tot lonende uitvoer bieden. Verder is het twijfelachtig, of het tot stand komen van de Benelux onze uitvoer van zuivelproducten naar België sterk zal verruimen. De vooruitzichten voor de afzet van ons exportsurplus in de nabije toekomst zijn dan ook niet gunstig.

Prof. Dr Ir H. G. van Beusekom, *De economie van het grondgebruik in uitbreidingsplannen.*

Er zijn twee redenen om zich bezig te houden met de economie van het grondgebruik: 1e het is noodzakelijk zo min mogelijk landbouwgrond aan zijn bestemming te onttrekken, 2e het is noodzakelijk om de kosten van het bouwterrein per woning binnen grenzen te houden. Normen moeten worden vastgesteld voor de dichtheid van bebouwing. Deze normen zijn gevonden in de terreinindex en de straatindex, welke het grondgebruik en de straatlengte per woninggrootte-eenheid bepalen. De Overheid zal, wanneer de stedebouwkundige studie voldoende ver zal zijn gevorderd, richtlijnen voor uitbreidingsplannen moeten vaststellen, die aan de ontwerpers de nodige vrijheid laten, doch tevens het grondgebruik zoveel mogelijk beperken en toch waarborgen zoveel dat zo goed mogelijk zal kunnen worden gewoond.

P. J. van der Burg, *Transfer van kapitaalopbrengsten uit Duitsland en de betekenis daarvan voor het Europese dollardeficit.*

Gegeven de economische verhoudingen in Europa, zou transfer van de opbrengsten van in Duitsland geïnvesteerd kapitaal een vermindering van het totale Europese dollardeficit ten gevolge hebben. De dollarbesparing zou tot uitdrukking moeten komen in een vermindering van de reeds bestaande dollarschulden van Europa exclusief Duitsland, aan de Verenigde Staten of in het verminderen van de nog aan de Europese landen te verstrekken dollarleningen. Een verdere dollarbesparing zou kunnen worden verkregen, indien de uitvoer van de Europese landen naar Duitsland werd vergroot, doordat niet de prijsverhouding t.o.v. de Verenigde Staten, maar de aanwezigheid van vreemde betaalmiddelen een bepalend element werd bij de invoer in Duitsland. De handelsbalans van West-Duitsland vertoonde over 1948 t.o.v. Europa een overschot van D.M. 631 mln.

C. Küppers, *Het Huurprijbesluit 1940 en zijn toepassing.*

De instandhouding van het Nederlandse huizenbezit loopt ernstig gevaar, indien niet zeer spoedig tot een algemene huurverhoging wordt overgegaan. Een huurverhoging over de gehele linie kan alleen worden toegestaan, wanneer deze de loon- en prijspolitiek der Regering niet in gevaar brengt. Een huurverhoging op een beperkt territorium zal dit gevaar niet opleveren. Het is daarom te hopen, dat in elk geval de mogelijkheid wordt geschapen, dat de huren van de in Mei 1940 incurante, doch thans weer gangbare panden tot het vereiste niveau kunnen worden verhoogd.

SOMMAIRE.

Dr E. van de Wiel, *Les possibilités futures de l'industrie laitière aux Pays-Bas.*

Aux Pays-Bas la production laitière accusera, dans quelques années, un surplus d'environ 1,2 million de tonnes. Les difficultés de structure auxquelles l'exportation néerlandaise avait à faire face avant la guerre existent toujours. Eu égard, également, au développement, et à la loi internationale de l'offre et de la demande, les prévisions de l'exportation néerlandaise de produits laitiers ne peuvent pas être considérées comme étant favorables.

Prof. Dr H. G. van Beusekom, *L'utilisation économique des terrains à bâtir dans les projets d'extension.*

L'extension des villes ne peut se faire au détriment des terres agricoles; et le coût d'un terrain à bâtir doit rester dans certaines limites. Il convient d'établir des normes suivant la densité des surfaces bâties. Ces normes résultent de l'index élaboré pour déterminer l'utilisation des terrains et la longueur des rues par unité de construction. L'autorité devra établir des directives en ce qui concerne les projets d'extension.

P. J. van der Burg, *Le transfert de l'Allemagne des revenus de capitaux et sa signification par rapport au déficit de dollars en Europe.*

Le transfert des revenus réalisés par les capitaux investis en Allemagne n'augmenterait pas le manque de dollars en Europe; il s'en trouverait au contraire diminuer. L'économie des dollars devrait ressortir d'une diminution des dettes européennes à l'égard des Etats-Unis, l'Allemagne exceptée, ou d'une réduction des prêts américains restant à consentir aux pays d'Europe.

C. Küppers, *La loi sur les loyers 1940 et son application.*

Il est hautement souhaitable que les loyers des immeubles, peu appréciés en mai 1940, mais actuellement très recherchés, soient portés à un niveau convenable.

SUMMARIES.

Dr E. van de Wiel, *The Netherlands dairy exports in the future.*

It is estimated that in the near future our exportable surplus of dairy products will be 1,2 million tons. The structural difficulties, existing before the war, as to the export of Netherlands products, have not disappeared. As a consequence of the development of demand and supply on the world market, the outlook for the dairy exports of the Netherlands is not favourable in the short run.

Prof. Dr Ir H. G. van Beusekom, *The economy of the use of buildingground in plans for extensions.*

As little as possible of the soil available for agriculture should be withdrawn from its destination for construction purposes, while also the costs of the buildingground per dwelling should be kept within certain limits. Rules should be established regulating the density of building: these may be found in the buildingground-index and the street-index, which regulate the use of ground and length of street per dwelling unit. The authorities will have to formulate directives for extension plans.

P. J. van der Burg, *Transfer of income from investments in Germany and the European dollar deficit.*

Transfer of income from investments in Germany will not bring about an increase of the European dollar deficit, but a decrease. This decrease would lead to a reduction of the size of Europe's dollar debt towards the U.S. (Germany excluded) or to a reduction of the loans still to be granted to Europe.

C. Küppers, *The rent stop 1940 and its application.*

It is urgent that the rents of those houses, which in May 1940 were unsaleable, but are now in current demand again, should be allowed to be raised to the required level.

TOEKOMSTMOGELIJKHEDEN VAN DE NEDERLANDSE ZUIVELEXPORT.

Een kwantitatieve analyse van de in de nabije toekomst te verwachten zuivelproductie van Nederland toont aan dat naast een hoeveelheid boter van ca 40.000 ton een kwantum melk voor uitvoer in de vorm van kaas en melkproducten (gecondenseerde melk en melkpoeder) beschikbaar zou komen van 1.200.000 à 1.300.000 ton¹⁾. In dit artikel zullen de mogelijkheden worden gezien om voor deze hoeveelheden op de buitenlandse markt een lonende afzet te vinden. De enige praktische methode om hieromtrent een inzicht te verkrijgen is naar onze mening uit te gaan van de situatie t.a.v. internationaal verhandelde hoeveelheden en prijzen in een voorafgaand, meer of minder normaal jaar en te trachten de kwantitatieve wijzigingen aan te geven, welke zich t.a.v. vraag en aanbod met redelijke waarschijnlijkheid zullen voordoen.

De internationale handel in zuivelproducten in 1938.

Tabel I²⁾ geeft een overzicht van de melkproductie en de in melk omgerekende uitvoer van de voor de internationale handel in zuivelproducten relevante landen. Daaruit blijkt, dat in 1938 meer dan de helft van de totale uitvoer door een reeks Europese landen werd geleverd, waaronder de Westeuropese — met bovenaan Denemarken en Nederland — verreweg de voornaamste plaats innamen; daarnaast verzorgden Finland en de Baltische landen ca 10 pCt van de werelduitvoer. De leveranciers van het Zuidelijk halfrond — Nieuw-Zeeland en Australië — namen wat meer dan $\frac{1}{3}$ deel voor hun rekening, terwijl de rest — ca 4 pCt — door Amerika werd geleverd.

In tabel II is een overzicht gegeven van de invoer der

voornaamste importlanden; berekening leert, dat in 1938 de tekortgebieden in Europa 97 pCt van alle boter en 83 pCt van alle kaas, welke in de wereldhandel werden gebracht, importeerden. Van de totale invoer van zuivelproducten — welke, teneinde te kunnen worden opgeteld, eveneens op melk werden omgerekend — namen deze landen ca 93 pCt voor hun rekening. Van de Europese boterimporteurs was Engeland op zijn beurt het belangrijkste; tezamen met Duitsland vormde dit land het enige afzetgebied van importantie. In grote trekken lag de situatie evenzo voor kaas: Engeland en Duitsland zijn de belangrijkste importeurs; daarnaast zijn nog van betekenis België, Frankrijk en de Verenigde Staten. T.a.v. gecondenseerde melk liggen de verhoudingen enigszins anders; naast Engeland zijn verschillende tropische en sub-tropische gebieden van Azië en Afrika belangrijke afzetmarkten voor dit product.

Bij het bezien van de vooroorlogse zuivelpositie dient vervolgens in aanmerking te worden genomen, dat de opbrengsten, welke door de exporterende landen bij de zuivelexport werden behaald, in de dertiger jaren in het algemeen bereiden het peil lagen, dat noodzakelijk was om de producenten der melk een redelijke opbrengst voor hun product te verzekeren. In de belangrijkste zuivel-exporterende landen moest de melkveehouderij op kunstmatige wijze in stand worden gehouden, waarbij de toegestane maatregelen — exportsubsidies, productietoelagen, devaluatie, enz. — varieerden met de omstandigheden en de door de desbetreffende landen gevolgde algemene economische politiek. Zoals bekend, bestonden de door ons land getroffen maatregelen hoofdzakelijk uit enerzijds het uitkeren van een toeslag bij export van boter en van melkproducten, terwijl bij de productie van kaas een productietoeslag werd betaald, en anderzijds een pogen om de productie te beperken. Eerst later kwam de devaluatie van de gulden onze exportpositie versterken.

Indien wij de toekomstige zuivelpositie nu willen beoordelen aan de hand van de vooroorlogse situatie, zal het noodzakelijk zijn de vraag te beantwoorden, of de aangeduide ongunstige gang van zaken voor ons land

¹⁾ Zie: „De Nederlandse zuivelpositie in de nabije toekomst” in „E.-S.B.” van 11 Mei 1949.

²⁾ De cijfers zijn zoveel mogelijk aan officiële bronnen ontleend, doch in verschillende gevallen — dit geldt in het bijzonder voor de productiegegevens — moest met berekende of geschatte cijfers worden volstaan.

TABEL I

Totale melkproductie en -uitvoer, in melk uitgedrukt, van de voor de internationale handel in zuivelproducten relevante landen in 1938 en 1946 t/m 1948
(in duizend ton)

	1938			1946			1947			1948		
	Totale melkproductie	Uitvoer, in melk uitgedrukt		Totale melkproductie	Uitvoer, in melk uitgedrukt		Totale melkproductie	Uitvoer, in melk uitgedrukt		Totale melkproductie	Uitvoer, in melk uitgedrukt	
		1.000 ton	in pCt		1.000 ton	in pCt		1.000 ton	in pCt		1.000 ton	in pCt
Europa.												
Nederland	5.129	2.169	12,2	3.581	52	0,4	3.630	277	2,3	4.425	990	7,5
Denemarken	5.450	4.090	23,0	4.607	2.085	17,8	4.106	2.372	20,1	4.062	2.875	21,7
Zweden	4.326	735	4,1	4.700	34	0,3	4.570	35	0,3	4.500	29	0,2
Noorwegen	1.373	53	0,3	1.120	—	—	1.285	1	—	1.390	32	0,2
Ver. Koninkrijk	7.714	48	0,3	8.449	60	0,5	8.200	77	0,7	8.990	99	0,7
Ierse Vrijstaat	2.307	502	2,8	2.168	23	0,2	2.000	21	0,2	2.200	43	0,3
Frankrijk	13.724	212	1,2	10.712	112	0,9	10.900	175	1,5	12.000	160	1,2
België/Luxemburg	3.193	—	—	2.449	—	—	2.527	8	0,1	2.800	10	0,1
Zwitserland	2.710	248	1,4	2.160	27	0,1	2.062	41	0,3	2.100	84	0,6
Italië	6.237	240	1,3	4.800	8	0,	4.800	16	0,1	5.000	72	0,5
Duitsland	19.716	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Finland	2.682	495	2,8	—	—	—	—	—	—	—	—	
Estland	839	375	2,1	—	—	—	—	—	—	—	—	
Letland	1.718	575	3,2	—	—	—	—	—	—	—	—	
Lithauen	1.236	435	2,4	—	—	—	—	—	—	—	—	
Totaal (idem zonder laatste vijf)	78.354 (52.163)	10.177 (8.297)	57,2	44.746	2.401	20,4	44.080	3.023	25,6	47.467	4.394	33,2
Oceanië.												
Australië	5.565	2.795	15,7	5.043	1.806	15,4	4.967	1.932	16,3	5.479	2.499	18,9
Nieuw-Zeeland	4.800	4.025	22,6	4.400	3.517	29,9	4.800	3.991	33,8	4.900	4.162	31,4
Totaal	10.365	6.820	38,4	9.443	5.323	45,3	9.767	5.923	50,1	10.379	6.661	50,3
Amerika.												
Ver. Staten	49.276	116	0,7	55.584	2.865	24,4	55.426	2.024	17,1	54.044	1.360	10,3
Canada	7.176	474	2,7	7.691	642	5,5	7.808	383	3,2	7.540	314	2,4
Argentinië	3.010	195	1,1	3.500	515	4,4	3.500	469	4,0	3.500	525	4,0
Totaal	59.462	785	4,4	66.775	4.022	34,2	66.734	2.876	24,3	65.084	2.199	16,6
Totaal-generaal (idem zonder genoemde vijf)	148.181 (121.990)	17.782 (15.902)	100	120.964	11.746	100	120.581	11.822	100	122.930	13.254	100

Gebezigde omrekeningsfactoren: boter: 25 kg melk, kaas 10 kg, condens 2,75 kg en poeder 9 kg.

Bij de berekening van de in melk uitgedrukte uitvoer is alleen met volle producten rekening gehouden en zijn magere condens, mager poeder en caseïne, enz. buiten beschouwing gelaten.

TABEL II

Invoer van melk- en zuivelproducten in de voornaamste importerende landen in 1938, 1947 en 1948

(in duizend ton)

	Boter			Kaas			Volle condens			Vol poeder			Totaal, in melk uitgedrukt		
	1938	1947	1948	1938	1947	1948	1938	1947	1948	1938	1947	1948	1938	1947	1948
Ver. Koninkr.	484	220	277	149	194	160	21	71	27	5	6	6	13 675	7 682	8 647
Duitsland	92	—	—	32	—	—	—	—	—	—	—	—	2 620	—	—
België	1	12	36	24	26	29	—	74	37	3	3	7	299	785	1 350
Frankrijk	1	4	5	14	4	2	2	16	5	1	22	8	173	373	230
Zwitserland	—	14	9	2	2	1	—	8	2	—	—	—	15	398	242
Italië	—	1	1	5	2	2	—	—	—	—	5	5	46	100	90
Finland	—	1	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	203
Ver. Staten	1	2	—	25	4	11	—	—	—	—	—	1	265	78	123
Canada	2	2	7	1	5	—	—	—	—	—	—	—	66	104	163
Overige landen ¹⁾	—9	41	23	19	32	48	153	240	272	18	26	42	623	2 277	2 206
Totaal ²⁾	572	297	366	271	269	253	176	409	343	27	62	69	17 782	11 822	13 254

¹⁾ In deze cijfers vinden ook de uiteraard steeds voorkomende, niet verklaarbare verschillen tussen totale uitvoer en totale invoer hun weerslag.

²⁾ Als totaal is opgenomen de totale uitvoer der voornaamste exporterende landen.

aan conjuncturele dan wel aan structurele oorzaken moest worden toegeschreven. Het komt ons voor, dat laatstgenoemde groep van oorzaken, welke grotendeels permanent van aard zal blijken te zijn, een rol van betekenis heeft gespeeld, waarbij de ontwikkeling der conjunctuur een en ander scherp accentueerde. Een belangrijke structurele verschuiving was de verbetering der transportmogelijkheden — o.a. door verbeterde koeltechniek aan boord der grote schepen —, waardoor zeer grote hoeveelheden zuivelproducten, o.a. van het Zuidelijk halfrond, waar de kostprijs van de melk van nature belangrijk lager is dan in ons land, in West-Europa ter markt konden worden gebracht. Vervolgens dient te worden gewezen op de mechanisering van vele bedrijven in de jonge overzeese landen, waardoor een verdere verlaging van de kostprijs kon worden bereikt, terwijl de vrij geringe omvang van vele van onze bedrijven en het in belangrijke mate beschikbaar zijn van gezinsarbeid de mechanisering in ons land niet in de hand werkten. Voorts kan het te Ottawa in het leven geroepen stelsel van „empire preference”, op grond waarvan de van de Dominions afkomstige zuivelproducten vrij in Engeland — de belangrijkste importeur dezer producten — konden worden ingevoerd, terwijl bij import uit „vreemde” landen een invoerrecht moest worden betaald, als zulk een structureel verschijnsel worden aangemerkt. Tenslotte moet worden gewezen op de verbeterde techniek der margarinebereiding en de grote toeneming in de werelduitvoer van oliehoudende zaden, waardoor een ernstige concurrentie voor de boter werd geschapen³⁾. Een sterk toenemend goedkoop aanbod op een door een slechte industriële conjunctuur, contingenteringen en een belangrijke concurrentie van substitutieproducten inkrimpende wereldmarkt moeten als oorzaak worden gezien van de slechte uitkomsten van de zuivelexport in de dertiger jaren. In het vervolg van dit artikel zal blijken, dat de hier genoemde factoren ook in de toekomst hun werking zullen blijven doen gevoelen.

De huidige internationale zuivelpositie.

De in tabel I opgenomen cijfers betreffende de totale melkproductie en de uitvoer in de jaren 1946, 1947 en 1948 geven een beeld van de zuivelsituatie, zoals deze zich in de eerste na-oorlogsjaren ontwikkelde. De totale melkproductie van de voor de internationale zuivelhandel belangrijke landen — om vergelijkbaarheid te verkrijgen dienen Duitsland, Finland en de Baltische landen buiten beschouwing te worden gelaten — bleef vrijwel op vooroorlogs peil, hoewel in de diverse gebieden, al naar gelang

³⁾ Zie G. Minderhoud: Crisis en Crisiswetgeving 1930—1940, hoofdstuk XX in Z. W. Sneller: Geschiedenis van den Nederlandschen Landbouw, 1943 en het prae-advies van Dr H. J. Frietema voor de vergadering van de Vereeniging voor de Staatshouderkunde en de Statistiek op 13 December 1947.

de oorlogsomstandigheden hun invloed hebben doen gelden, de ontwikkeling zeer verschillend is geweest. De productie in Europa gaf aanvankelijk een grote daling te zien, hoewel de ontwikkeling in de verschillende landen wederom sterk afwijkend was: Nederland en Denemarken, evenals Frankrijk en België, produceerden belangrijker minder, het Verenigd Koninkrijk en Zweden daarentegen meer; in 1948 heeft de productie zich echter alweer in belangrijke mate hersteld, hetgeen hoofdzakelijk aan de gunstige weersomstandigheden in dat jaar te danken is. Ook de productie in Australië en Nieuw-Zeeland was de eerste na-oorlogsjaren aanzienlijk lager, in 1948 echter alweer op eenzelfde peil als voor de oorlog. In Canada en Argentinië nam de productie toe, doch, gezien in absolute hoeveelheden, was het belangrijkste de sterke stijging; welke de melkproductie in de Verenigde Staten onderging. De oorzaken van deze afwijkende ontwikkeling in de verschillende landen liggen veelal voor de hand: in de vroeger bezette gebieden gaat de veehouderij nog gebukt onder de na-oorlogse weersomstandigheden van verminderde vee- en krachtvoerdekorten; in Engeland, dat zijn invoer van krachtvoeder eveneens zag verminderen, kon gedurende de oorlog de teelt van voedergewassen sterk worden uitgebreid; in Oceanië hebben de weersomstandigheden — grote droogte — en arbeiderstekorten de productie nadelig beïnvloed, terwijl de aanzienlijke stijging in Amerika moet worden gezien binnen het raam van de totale toeneming der landbouwproductie, veroorzaakt door een sterk toegenomen vraag, zowel voor militaire als civiele doeleinden.

De totale uitvoer van zuivelproducten was in 1946 en 1947 gedaald tot ca 70 pCt van 1938, terwijl in 1948 enig herstel plaats vond. In het aandeel van de verschillende leveranciers in de totale uitvoer is na de oorlog met de verschuivingen in de productie een belangrijke wijziging opgetreden; naast de absolute achteruitgang van de wereldzuiveluitvoer is dit het belangrijkste verschijnsel in de huidige internationale zuivelpositie. Behalve in de aanzienlijke daling van de productie in Europa vindt dit verschijnsel zijn verklaring in de zeer grote stijging van de export der Verenigde Staten, welk land de mogelijkheid had uit zijn zeer grote productie en ruime voorraden in de na de oorlog optredende voedseltekorten in vele — vooral Europese — landen te voorzien.

In de verhoudingen t.a.v. de invoer van zuivelproducten zijn blijkens de gegevens van tabel II eveneens belangrijke wijzigingen opgetreden. De totale boterinvoer is sterk gedaald: Engeland was wederom verreweg de belangrijkste importeur, Duitsland is als invoerland echter geheel weggefallen. De in de wereldhandel gebrachte hoeveelheid kaas is op vooroorlogs niveau gebleven, de door Engeland ingevoerde hoeveelheid is sterk gestegen, Duitsland is wederom uitgevallen. De internationaal ver-

handelde hoeveelheden melkproducten zijn zeer sterk toegenomen, welk verschijnsel uiteraard geheel op rekening van de bijzondere na-oorlogse omstandigheden moet worden gesteld: deze producten lenen zich bij uitstek voor een voorziening in voedseltekorten. De bij uitvoer gerealiseerde prijzen zijn de laatste jaren — behalve bij levering aan Engeland — in het algemeen niet verliesgevend geweest, hetgeen uiteraard dient te worden toegeschreven aan de geringere voor uitvoer beschikbare hoeveelheden en de in verband met de algemene schaarste gestimuleerde vraag.

De te verwachten ontwikkeling der internationale zuivelpositie.

Thans dient te worden aangegeven, welke ontwikkeling van het aanbod enerzijds en van de vraag anderzijds in de nabije toekomst zal kunnen worden verwacht. Wat het aanbod betreft, kan erop worden gewezen, dat in vele landen, welke voor de internationale handel in zuivelproducten relevant zijn, binnen betrekkelijk korte tijd een toeneming van de melkproductie kan worden verwacht, welke deze op of boven vooroorlogs peil zal brengen. Volgens de door de F.A.O. gepubliceerde Europese programma's voor landbouwherstel⁴⁾ zou in onderstaande landen tot het jaar 1950/51 de melkproductie als volgt toenemen:

Denemarken	5.980 ton (was in 1938	5.450 ton)
België	3.085 „ „ „ „	3.193 „
Frankrijk	15.230 „ „ „ „	13.724 „
Italië	7.270 „ „ „ „	6.237 „
Engeland	10.150 „ „ „ „	7.714 „

Voorts geven sommige van de door de Marshall-landen bij de O.E.E.C. ingediende „long term programs” uitsluitend betreffende de in 1952/53 verwachte melkproductie. Zo veronderstelt Denemarken in genoemd jaar zijn melkproductie te kunnen uitbreiden tot 5.620, Zweden tot 5.000 en Frankrijk tot 17.500 duizend ton, terwijl voor Engeland wordt geschat, dat de afleveringen zullen stijgen van 7.305 in 1938/39 tot 8.970 duizend ton. Sommige dezer plannen maken de indruk wat al te ambitieus te zijn, hetzij doordat men bij de planning van de invoer van krachtvoerders wat te veel op het beschikbaar zijn van dollars rekent, hetzij doordat voor de verwezenlijking van het productieprogramma zulk een mate van rationalisatie en intensivering wordt voorondersteld, dat het twijfelachtig is, of deze in dat betrekkelijk korte tijdsbestek te verwezenlijken is. Geheel in het midden laten wij de vraag, of de door de verschillende landen op grond dezer productiecijfers geprojecteerde uitvoerplannen overeenkomstige invoerplannen tegenover zich vinden! Wel spreekt uit deze cijfers en plannen echter duidelijk het feit, dat Nederland in zijn streven, om de landbouw voor een belangrijk gedeelte een veredelingsbedrijf te doen zijn, niet alleen staat in West-Europa.

De productie in Australië en Nieuw-Zeeland (in 1946 en 1947 nog onder het vooroorlogse peil), heeft het afgelopen jaar een behoorlijk herstel te zien gegeven, zodat het cijfer van 1938 weer is bereikt. Of in de komende jaren een enigszins belangrijke toeneming dezer productie kan worden verwacht, lijkt twijfelachtig. De potentiële productiemogelijkheden in een land als Nieuw-Zeeland zijn weliswaar buitengewoon groot, doch het bestaande tekort aan arbeidskrachten duidt er niet op, dat deze mogelijkheden binnenkort ook zullen worden gerealiseerd.

De te verwachten uitbreiding van de productie vindt haar weerslag in de te verwachten vergroting van de uitvoer. Het binnenlands verbruik in de hier genoemde exportlanden is relatief gering, zodat een eventuele toe-

neming daarvan slechts weinig invloed zal hebben op het beschikbaar komende exportsurplus. Volgens het desbetreffende „long term”-programma verwacht Denemarken aan het einde der Marshall-periode een hoeveelheid boter voor uitvoer beschikbaar te hebben van 159.000 ton (als voor de oorlog), een hoeveelheid kaas van 20.000 ton (voor de oorlog 9.000 ton) en een hoeveelheid melkproducten van 30.000 ton (voor de oorlog 18.000 ton). Frankrijk denkt in dat jaar 20.000 ton boter en 15.000 ton kaas uit te voeren (voor de oorlog resp. 3.000 en 12.000 ton).

Anderzijds dient er rekening mede te worden gehouden, dat in de eerstkomende jaren Finland en de Baltische landen, welke voor de oorlog ca 10 pCt van de werelduitvoer voor hun rekening namen als leveranciers voor het gebied, dat ons hier interesseert, zijn uitgevallen. Voorts is het zeer wel mogelijk, dat ook de export van de Verenigde Staten, welke, zoals uit tabel I blijkt, direct na de oorlog zeer belangrijk was, doch in 1947 en 1948 sterk daalde, in de komende paar jaren verder in betekenis afneemt. Daartegenover is het echter waarschijnlijk, dat de uitbreiding, welke de Amerikaanse agrarische productie de laatste jaren te zien heeft gegeven, verder voortgang vindt. De herverkiezing van President Truman maakt het aannemelijk, dat er ten aanzien van de landbouw een actieve politiek zal worden gevoerd. Dit zal zeker kunnen betekenen, dat ook met betrekking tot zuivelproducten in de toekomst de productie de binnenlandse behoefte te boven gaat, zodat de Verenigde Staten zich dan blijvend in de rij van zuivelexporterende landen zouden scharen.

Alles bijeen genomen menen wij te mogen verwachten, dat in de nabije toekomst in de internationale handel een hoeveelheid zuivelproducten zal worden aangeboden, welke minstens op het peil van vóór de oorlog zal liggen.

Hoe zal zich daartegenover de vraag ontwikkelen? Dit zal thans, sterk geschematiseerd, worden nagegaan. Duidelijk moet onderscheid worden gemaakt tussen een ontwikkeling op lange en een op korte termijn. Op lange termijn gezien is voor een uitbreiding van de consumptie van zuivelproducten in de landen, welke een koopkrachtige vraag kunnen ontwikkelen — die zijn uiteraard in eerste instantie voor ons van belang — nog zeer veel ruimte. Schultz, Amerikaanse toestanden beschrijvend, spreekt de verwachting uit, dat in de toekomst het aanbod van agrarische producten in verband met de steeds verder voortschrijdende technische vooruitgang, de tendentie zal hebben sterker toe te nemen dan de vraag, welke in verband met de te verwachten geringe bevolkingstoename en de lage inkomenselasticiteit dezer producten slechts een betrekkelijk geringe stijging te zien zal geven⁵⁾. Het komt ons voor, dat hij daarbij te weinig aandacht besteedt aan het verschil tussen producten van akkerbouw en die van de veehouderij. Van eerstgenoemde groep zal bij stijgende inkomens — d.i. één der uitgangspunten — de consumptie wellicht niet veel meer toenemen, doch het verbruik van veehouderijproducten is ook in Amerika nog voor uitbreiding vatbaar.

Ook in de landen, welke voor afzet van onze zuivelproducten in aanmerking komen, dus in de eerste plaats West-Europa, is, indien daartoe in staat gesteld door een stijging der inkomens — dus: op langere termijn gezien — voor een toeneming van het verbruik nog zeer veel ruimte. Onderzoekingen hebben uitgewezen, dat aan het menu der meeste volken nog veel mankeert, met name een juiste hoeveelheid „protective foods”, waaronder melk en zuivelproducten de voornaamste plaats innemen⁶⁾. Van een stijging der bevolking zal deze uit-

⁴⁾ Th. W. Schultz, „Agriculture in an unstable economy”, New York/Londen, 1945.

⁵⁾ Zie: „World Food Survey”, uitgegeven door de F.A.O., Washington, 5 Juli 1946.

⁶⁾ „European programs of agricultural reconstruction and development”, Washington-Geneva, Juni 1948.

breiding van de vraag in de toekomst echter niet in de eerste plaats mogen worden verwacht⁷⁾ 8).

Op korte termijn gezien is het uitzicht belangrijk somberder. Hoewel zich in bepaalde mate wellicht thans reeds als gevolg van een toename in de betekenis van een groter verbruik van zuivelproducten voor de voeding een structurele verschuiving in de richting van een grotere vraag naar deze producten heeft voorgedaan — anderzijds dient men te bedenken, dat de in de laatste jaren in verschillende landen plaats gehad hebbende toename van het verbruik van melk enz., voor een belangrijk deel aan de subsidiëring te danken is — moet toch worden rekening gehouden met een belangrijke vermindering van de koopkracht in vergelijking met de vooroorlogse toestand. De door de oorlog veroorzaakte verarming zal niet nalaten in belangrijke mate zijn invloed op de vraag naar relatief dure Nederlandse zuivelproducten uit te oefenen; relatief duur in tweeërlei opzicht: ten eerste in verhouding tot andere — veelal plantaardige — vet en eiwit bevattende voedingsmiddelen en ten tweede in verhouding tot andere, goedkoper producerende leveranciers.

Met een voortgaande belangrijke concurrentie van de margarine moet zeker worden rekening gehouden. Door de omstandigheden gedwongen is men er in verschillende landen toe overgegaan aan de margarine een belangrijk aandeel in de vetvoorziening toe te kennen, waardoor de weerstanden tegen dit product geringer zijn geworden. Weliswaar zullen de eerstkomende jaren nog worden gekenmerkt door, in vergelijking met 1938, geringere hoeveelheden vetten en oliën, welke in de internationale handel kunnen worden gebracht⁹⁾, doch aangenomen kan worden, dat, als gevolg van de door die relatieve schaarste veroorzaakte hogere prijzen en de bestaande plannen tot uitbreiding der cultures van oliehoudende zaden het wereldaanbod betrekkelijk spoedig weer ongeveer op het vooroorlogse peil zal komen, althans wanneer het herstel in de belangrijke exportgebieden in het verre Oosten voortgang vindt.

Zoals uit de bijgaande tabellen blijkt, waren Engeland en Duitsland voor de oorlog verreweg de belangrijkste zuivelinvoerende gebieden: in melk uitgedrukt importeerden deze landen tezamen ca 90 pCt van de totale hoeveelheid, welke in het wereldverkeer werd gebracht. Ook de Nederlandse uitvoer van boter en kaas was voor het belangrijkste deel op deze markten georiënteerd (alleen t.a.v. kaas was België nog een belangrijke importeur).

De Engelse markt zal in verband met de eerder vermelde omstandigheden weinig mogelijkheden bieden voor een lonende afzet van onze zuivelproducten: het grootste deel van de benodigde boter en kaas wordt uit de Dominions ingevoerd, welke door de Ottawa-preferenties — het charter van Havana biedt voorlopig de mogelijkheid tot handhaving dezer voorkeursbehandeling — een

begunstigde positie innemen en bovendien tegen belangrijk lagere kosten produceren dan wij.

Duitsland zal in de nabije toekomst geen importeur van enige omvang zijn van kwaliteitsproducten, van dierlijke oorsprong. Voorts komt het ons twijfelachtig voor, dat na 1 Juli 1950 een belangrijke verruiming van de afzetmogelijkheden van Nederlandse zuivelproducten in België zal worden bereikt. Dit land voorzag, behalve t.a.v. kaas — met een afzet van ca 25.000 ton op de Belgische markt is ten volle rekening gehouden — voor de oorlog vrijwel geheel in de eigen behoefte aan melk en zuivelproducten en alleen een belangrijke stijging van het verbruik zou deze behoefte doen uitgaan boven de eigen productie, welke toch te allen tijde in de eerste plaats afzet zal moeten vinden.

In dit verband is het ook van belang zich te realiseren, dat bij de laatste ministeriële Benelux-bespreking de wenselijkheid is betoogd om het landbouwprotocol van Mei 1947, dat de mogelijkheid biedt van een bescherming van de Belgische landbouw tegen Nederlandse concurrentie, voorlopig te handhaven.

Tot dusver is hoofdzakelijk sprake geweest van de uitvoermogelijkheden van boter en kaas. Daarnaast was voor de oorlog de export van gecondenseerde melk van belang, waarvan de voornaamste markten Engeland en verschillende Aziatische landen waren. Het is moeilijk een prognose over de ontwikkeling van de vraag in Azië op te stellen. Het is echter niet waarschijnlijk, dat deze zodanig zal zijn, dat hierin een compensatie zou kunnen worden gevonden voor de geringere mogelijkheden der andere producten elders.

Alles bijeengenomen kan van conclusie worden getrokken, dat het wereldexportkwantum melk eerder zal zijn hersteld, dan dat de door ons opgesomde, de importvraag in ongunstige zin beïnvloedende, factoren zullen zijn opgeheven, zodat in de nabije toekomst de vooruitzichten voor een lonende afzet van het exportsurplus van Nederland ongunstig zijn.

In een slotartikel zullen enige consequenties, welke deze te verwachten ongunstige zuivelsituatie met zich brengt, worden gezien.

's-Gravenhage.

DR E. VAN DE WIEL.

DE ECONOMIE VAN HET GROND- GEBRUIK IN UITBREIDINGSPLANNEN.

Voor de uitbreiding der gemeenten is grond nodig. Geregeld worden in gemeentelijke uitbreidingsplannen gronden voor uitbreiding der bebouwing aangewezen, die voordien niet voor bebouwing waren bestemd. De bebouwing neemt geleidelijk een steeds groter deel van de bodem van ons land in beslag. Tot nu toe is dit als een min of meer vanzelfsprekend feit aanvaard. De bevolking van ons land breidt zich uit; het aantal gezinnen neemt tengevolge van twee omstandigheden, nl. de geleidelijke daling van het geboortecijfer en de veroudering van de bevolking, relatief sneller toe dan het bevolkingscijfer. Al deze gezinnen moeten wonen; daarvoor zijn woningen nodig en iedere woning eist een bepaalde oppervlakte grond, zowel voor de woning met bijbehorend terrein, als voor de wegen, groenpartijen en alle verdere voorzieningen, die in een woonwijk nodig zijn.

Voor de ontwikkeling der gemeenten is dus grond nodig, in de naaste toekomst zelfs veel grond, die aan andere bestemmingen zal moeten worden onttrokken. Vroeger aanvaardde men dit als onvermijdelijk; de laatste jaren is men zich gaan afvragen, of deze ontwikkeling inderdaad zo moet doorgaan en is zelfs een positieve activiteit ontstaan, die zich tegen een ongebreidelde uitbrei-

⁷⁾ Frank W. Notestein schat in „The future population of Europe and the Soviet Union” (League of Nations, Geneva, 1944) de bevolking van Europa zonder Rusland in 1939 op 399 miljoen, in 1950 op 415 miljoen, in 1960 op 421 miljoen en in 1970 op 417 miljoen. De bevolking van West-, Centraal- en Noord-Europa wordt in dezelfde jaren geschat op resp. 234, 237, 234 en 225 miljoen.

⁸⁾ De conclusies van de heer Schalkers in „De Economist” van October 1948 (De betekenis van de landbouw voor de toekomstige Nederlandse uitvoer) zijn naar mijn mening te simplistisch. De heer S. berekent voor de periode van 1930—1960 een toename van de vraag naar voedingsmiddelen met 50 pCt, waarvan 20 pCt voor rekening komt van de toegenomen koopkracht per werker en 30 pCt voor rekening van de te verwachten bevolkingsvermeerdering. Doch uit een toename van de koopkracht en van de bevolking in bijv. Azië — zo dit samengaan hier al mogelijk is — kan o.i. niet zonder meer een mogelijkheid tot een grotere agrarische export van Nederland — welke hoofdzakelijk uit veredelde producten en groenten en fruit bestaat — worden geconcludeerd. Zolang zich geen voldoende koopkrachtige vraag ontwikkelt, heeft deze door de heer S. bedoelde vraagvermeerdering weinig directe betekenis voor ons. Het is dan ook onjuist om te veronderstellen, dat de toenemende vraag zich in het bijzonder op deze producten richt.

⁹⁾ Zie: „The State of Food and Agriculture”, 1948, uitgegeven door de F.A.O., September 1948, blz. 152 e.v.

ding der bebouwing verzet en maatregelen verlangt om de omvang van deze uitbreiding te beperken.

In de tijd, die achter ons ligt, rustte onze voedselvoorziening niet op zulk een wankel grondslag als thans het geval is. Voor de broodvoorziening was een ruime invoer van graan uit Amerika en uit Rusland mogelijk, die vrijwel onbeperkt was, zolang het ons land mogelijk was de betalingsbalans sluitend te houden.

De eerste wereldoorlog heeft ons wel laten zien, waartoe een al te grote afhankelijkheid van het buitenland ten aanzien van de voedselvoorziening leidde, maar dat leed was spoedig vergeten. En na 1920 ging men weer als voorheen door met het bestemmen van agrarische gronden voor uitbreiding van de bebouwing.

Er bestonden trouwens verschillende mogelijkheden tot uitbreiding van het agrarisch areaal. Ontwatering, ontginning en inpoldering leverden practisch ieder jaar een nieuw quantum vruchtbare grond. Bovendien was het mogelijk, de agrarische cultuur te intensiveren, waardoor een zelfde oppervlak aan een veel groter aantal handen werk kon bieden. Deze mogelijkheden zijn thans meer beperkt. Bovendien verwacht men tegenwoordig in de landbouw juist het omgekeerde proces. De toenemende mechanisatie eist grotere oppervlakken, zodat de behoefte aan uitbreiding der bedrijven zal toenemen en het grondtekort groter zal worden.

Aanvulling van de voorraad cultuurgronden is nog slechts in beperkte mate mogelijk. Verdere inpoldering van de Zuiderzee, hoe belangrijk overigens ook, betekent slechts een uiterst kleine compensatie. Landbouwdeskundigen hebben zelfs berekend, dat de plannen tot indijking van alle wateren binnen de kustlijn van de Zeeuwse en de Waddeneilanden — waarvan het de vraag is, of deze plannen ooit zullen kunnen worden verwezenlijkt — slechts zou kunnen voorzien in het verlies aan cultuurgrond door de aanleg van wegen gedurende de periode van indijking en in de behoefte aan grond voor een gering percentage van de aanwas der agrarische bevolking.

Eist dus reeds de nood van dat deel van onze agrarische bevolking, dat agrarisch wil blijven, dat wij met onze landbouwgronden zuinig zijn, daarnaast moet rekening worden gehouden met onze uiterst precaire deviezenpositie, die eist, dat de invoer van consumptiegoederen niet hoger wordt opgevoerd dan onvermijdelijk is. Het is dus in het belang van onze deviezenpositie, dat wij een zo groot mogelijk deel van onze voedselvoorziening aan eigen bodem onttelen en dus dat wij ons agrarisch areaal zo groot mogelijk maken of houden.

Dit alles maakt het begrijpelijk, dat zij, die met de behartiging van onze landbouwbelangen zijn belast, de uitbreiding van de bebouwing en het onttrekken van landbouwgronden aan hun bestemming met zorg gadeslaan en dat er uit landbouwkringen telkens protesten rijzen tegen een ruime opzet van de uitbreidingsplannen.

„Een van de weinige natuurlijke hulpbronnen, die ons land heeft — aldus een rapport van een landbouwdeskundige over het uitbreidingsplan van één onzer grotere gemeenten — is de vruchtbare bodem, die in ons gunstige klimaat van onschatbare waarde is. Iedere hectare van deze grond, die verdwijnt, zal tot gevolg hebben, dat onze nationale economie op nog smaller basis komt te rusten. In tijden van oorlog en na-oorlog blijkt direct het belang van de voedselvoorziening. Laat men dit niet te snel vergeten; daar kunnen mensenlevens van afhangen. Ook als deviezenbron wordt de landbouw nog altijd onderschat. In de pers en in het gesprek valt de volle nadruk op het industriële grootbedrijf, maar laat men niet vergeten, dat de landbouw de helft der deviezen opfevert, waarvoor practisch weinig behoeft te worden ingevoerd, in tegenstelling tot de industrie, die relatief maar een geringe meerwaarde aan deviezen oplevert. Ieder, die een hectare landbouwgrond doet verdwijnen, zonder dat dit absoluut nodig is, begaat hiermede dus

een onverantwoordelijke daad. Laat men steeds goed bedenken of geen andere wegen kunnen worden ingeslagen om dit te voorkomen”.

Zijn er zulke andere wegen, zijn er, wat men tegenwoordig noemt „uitwijkmogelijkheden”? Inderdaad niet het gehele oppervlak van ons land bestaat uit agrarische grond. In 1947 bezat ons land:

bouwland	1.078.000 ha
tuingrond	86.000 ha
grasland	1.228.000 ha
	<hr/>
	2.392.000 ha

Dit is rond 72 pCt van de totale oppervlakte van ons land. Er blijft dus nog een belangrijk oppervlak aan bos en woeste gronden over.

Wijkt de gemeentelijke uitbreiding echter hierin uit — en dit is slechts in zeer beperkte mate mogelijk, omdat juist de dichtst bevolkte centra in het agrarisch gebied liggen — dan komt zij spoedig in strijd met andere belangen, nl. het behoud van het natuurschoon en de behoefte aan recreatie voor onze uitbreidende bevolking. Hier staan evenzeer grote belangen op het spel, belangen, die, niet alleen verband houden met de fysieke en de geestelijke volksgezondheid, maar ook met onze deviezenpositie, met name in verband met het toeristenverkeer.

Ook hier treden dus belangen naar voren, die aandringen op een beperking van de uitbreiding der bebouwde kernen en op een meer economisch grondgebruik. In slechts enkele gevallen blijkt het mogelijk, na een systematisch bodemonderzoek, voor de gemeentelijke uitbreiding gronden te kiezen, waaraan het minst verloren is. Deze mogelijkheden zijn echter uiterst beperkt.

Er is echter nog een geheel andere omstandigheid, die ons noopt, ons meer dan tot nu toe te verdiepen in de economie van het grondgebruik. Deze is gelegen in de noodzakelijkheid om zich rekenschap te geven van de kosten van de grond, die voor woningbouw wordt gebezigd. De kosten van de bouwgrond worden bepaald door de prijs van de ruwe grond en de kosten van de openbare werken, die noodzakelijk zijn voor het ontsluiten en bouwrijp maken van gronden.

Vóór de oorlog placht men zich slechts een enkele maal rekenschap te geven van de prijs, die de verschillende bouwterreinen in een uitbreidingsplan uiteindelijk zouden moeten opbrengen. De moeilijkheid zat toen echter in het feit, dat gemeenlijk de waarde van de ruwe grond een afgeleide functie was. De prijs van de bouwrijpe grond voor een bepaalde wijze van bebouwing stond vast en hield verband met de exploitatiemogelijkheid van de te bouwen woningen. Deze prijs werd verminderd met de kosten van bouwrijp maken, renteverliezen enz. en leverde dan de waarde van de ruwe grond op het moment van exploitatie. Door terugrekenen in verband met de te verwachten exploitatieduur werd dan de actuele waarde van de ruwe grond bepaald.

Thans is dit anders geworden. De prijzen van de ruwe grond zijn op het peil van Mei 1940 gefixeerd. Door beperking van de kosten van ontsluiten en bouwrijp maken is het dus mogelijk, de prijzen van de bouwrijpe grond binnen redelijke grenzen te houden. Dit laatste is intussen slechts betrekkelijk, omdat de kosten van de openbare werken, die voor het bouwrijp maken nodig zijn, sedert de oorlog sterk zijn gestegen. Bovendien is — omdat een veel meer open bebouwing wordt nagestreefd — het grondgebruik voor woningbouw aanzienlijk vermeerderd, zodat van alle kanten dan ook thans klachten rijzen, dat de kosten van de grond per woning ontzaglijk hoog zijn geworden.

Met name is dit van belang, omdat de woningvoor-

ziening thans door de gestegen bouwkosten slechts mogelijk is met behulp van hoge bijdragen uit de openbare kassen, die een welhaast ondragelijke last op onze overheidsfinanciën leggen. Daardoor komt thans met aandrang de vraag naar voren, wat er gedaan kan worden om deze kosten te beperken.

In de vooroorlogse periode was het mogelijk bij woningwettbouw de prijs van de grond per woning, behoudens in de grootste gemeenten, tot beneden f 600 te beperken.

Na de oorlog zijn de kosten van de grond aanmerkelijk gestegen. Prijzen van f 2.000 en in de grotere gemeenten van f 3.000 en f 4.000 en zelfs nog hoger, blijken tegenwoordig voor te komen. Deze hoge prijzen zijn voor een deel te wijten aan de gestegen kosten, voor een deel echter ook aan de te royale opzet van de plannen en een ondoelmatig grondgebruik. De gestegen kosten van bouwrijp maken zullen moeten worden aanvaard. Het is echter van het hoogste belang, dat getracht zal worden tot stedenbouwkundige richtlijnen voor een economisch grondgebruik te komen.

Wij staan hier intussen voor een in ons land nog weinig ontgonnen terrein.

Vele factoren hebben invloed op de economie van een stedenbouwkundig plan, zoals de wijze van verkaveling, het aantal woningen, dat boven elkaar wordt gebouwd, de afstanden tussen de verschillende gevels, de vorm en afmetingen van de bouwblokken, de wegeaanleg, het oppervlak van de wegverhardingen en de grootte van de groenvoorziening in de vorm van plantsoenen. Eerst indien men een zodanig inzicht heeft in de waarden van elk dezer factoren, dat het mogelijk is maximum- en minimumeisen vast te stellen, zal men tot stedenbouwkundige richtlijnen kunnen komen.

Als voorbeeld van de moeilijkheden, die zich hierbij voordoen, mogen worden genoemd de eisen, te stellen aan de toetreding van licht en lucht in de woningen, waarbij, vooral bij een hoge bebouwing de zgn. „belemmeringshoek” een belangrijke rol speelt. Door deze eisen zal de dichtheid van bebouwing in belangrijke mate worden beïnvloed. Het blijkt reeds niet mogelijk onder deskundigen tot gemeenschappelijk aanvaardde waarden voor de belemmeringshoek te komen. Toch moet het noodzakelijk worden geacht, voor de factoren, waaruit een stedenbouwkundig plan bestaat, maximum- en minimumwaarden aan te geven, zonder dat de vrijheid van de ontwerpers al te zeer aan banden wordt gelegd.

Dit laatste behoeft niet het geval te zijn, indien slechts gestreefd wordt naar het zoeken van waarden voor de dichtheid van bebouwing, waarbij het mogelijk zal zijn, een goed stedenbouwkundig plan te maken en waarbij tevens de economie niet uit het oog wordt verloren, zonder dat aan de ontwerpers alle vrijheid van conceptie ontnomen wordt.

Hier te lande heeft men, om de intensiteit van de bebouwing uit te drukken, meestal gebruik gemaakt van de begrippen: aantal woningen per ha of aantal inwoners per ha.

Aan de maatstaf: aantal woningen per ha, kleeft het bezwaar, dat een „woning” geen absolute grootte is. Zelfs al beperkt men zich tot het onderzoek van woningen van een bepaalde klasse, bijv. de meest voorkomende groep, de arbeiderswoningen, dan blijken deze onderling nog belangrijke verschillen op te leveren in grootte. Eensdeels is dit toe te schrijven aan het verschil in grootte van de gezinnen waarvoor de woningen worden ontworpen, anderdeels aan de hoogte van de wooncultuur van een streek of land. En een grotere woning zal normaliter meer grond nodig hebben dan een kleinere.

Het aangeven van het aantal inwoners per ha heeft het grote gemak, dat dadelijk een beeld kan worden gevormd van de grootte van het stadsdeel, dat correspondeert met een bepaald inwoneraantal. Toch geeft ook

deze grootte geen juist beeld, omdat in feite gebouwd wordt voor huishoudingen en men dus de verhouding van inwoners tot huishoudingen voor ogen moet houden, een verhouding, welke aan veranderingen onderhevig is. Gewezen moet slechts worden op het feit, dat in de meeste beschaafde landen het aantal kleine huishoudingen toeneemt en dat dus het aantal huishoudingen per 1.000 inwoners steeds groter wordt.

Het beste komt de economie van het grondgebruik tot uiting door niet uit te gaan van het grondgebruik per woning, doch van het grondgebruik per woninggrootte-eenheid. Door voor de woninggrootte-eenheid te kiezen het buitenwerks gemeten totale vloeroppervlak, verkrijgt men een eenvoudig te berekenen maatstaf en tevens het voordeel, dat de beoordelingsgrootte-eenheid een verhouding wordt van twee oppervlakken en derhalve een onbenoemd getal wordt, de *terreinindex*.

In het buitenland heeft men deze werkwijze reeds toegepast en zo is bij de Engelse stedenbouwkundigen tegenwoordig in gebruik de *floor-space index* en bij de Zweedse onderzoekers het *terreinbenuttingsgetal*. Boven deze buitenlandse maatstaven biedt de *terreinindex* het voordeel, dat een groter grondgebruik tot uiting komt door een groter worden van de *terreinindex* (bij de *floor-space index*, welke een maatstaf is voor de bebouwingdichtheid, wordt een groter grondgebruik juist uitgedrukt door een vermindering van de *index*).

Volledigheidshalve moet worden opgemerkt, dat naast de beoordelingsfactor *terreinindex* ook in studie is de factor *straatindex*. Deze laatste *index*, welke uitdrukt de benodigde straatlengte per woninggrootte-eenheid, moet een denkbeeld geven aangaande de straat- en rioleringskosten.

Door stedenbouwkundige projecten, hetzij reeds uitgevoerde werken, gemaakte uitbreidingsplannen of theoretische verkavelingen te analyseren en tevens aan een kritische beschouwing te onderwerpen, zal een inzicht omtrent de waarden van de *terrein- en straatindices* worden verkregen voor verschillende soorten van bebouwing, zowel voor de steden als voor het platteland. Uit dit onderzoek kunnen normen voor de *terreinindex* en de *straatindex* worden afgeleid, die te zijner tijd door de Centrale Overheid zullen moeten worden vastgesteld. Op het platteland kan er soms aanleiding zijn om bij een woning meer grond dan normaal beschikbaar te stellen, en wel in verband met de behoefte van de bewoner tot het verbouwen van groenten, aardappelen en vruchten voor eigen gebruik.

In het verleden is vaak door de Overheid bewust in deze richting gewerkt, omdat men in de opbrengst van een eigen stukje grond een werkzaam middel zag om het te karige loon van de landarbeider aan te vullen. Onder de tegenwoordige omstandigheden weegt dit argument niet meer zo sterk, omdat de lonen van de landarbeiders na de oorlog in een veel gunstiger verhouding zijn komen te staan tot die van andere arbeiders.

Landbouw-economisch moet het verstrekken van een groot stuk grond bij de landarbeiderswoning ongewenst worden geacht. Alleen in gebieden met een geringe agrarische dichtheid, waar het noodzakelijk is, landarbeiders aan te trekken en de aanwezige agrarische bevolking aan het land te binden, kan het nodig zijn, aan de speciale wensen van de landarbeiders, die gaarne bij hun woning de beschikking hebben over een stuk cultuurgrond, tegemoet te komen.

Richtlijnen van overheidswege voor de verkaveling in uitbreidingsplannen en voor een economisch grondgebruik zullen dus in het algemeen voor de stad en voor het platteland moeten worden gebaseerd op de berekende *terrein- en straatindices*; alleen in bepaalde agrarische gebieden kan hierop een uitzondering worden toegestaan.

Uit analyses en berekeningen is gebleken, dat de aan-

vaardbare terreinindex bij étagehuizen met 3 à 4 woonlagen ongeveer de helft bedraagt van die van eengezinshuizen. Hieruit volgt, als voorlopige conclusie, dat de hogere bouw een besparing aan grond van ongeveer de helft betekent in de oppervlakte der voor de woningen vereiste grond. Gezien in verband met de openbare stedenbouwkundige voorzieningen, die voor beide bouwwijzen slechts weinig zullen verschillen, zal de besparing aan grond in een gehele stadswijk percentsgewijze lager liggen. Dit betekent dus, dat het economisch voordeel, dat door een hogere bebouwing kan worden verkregen vrij gering is, hetgeen in vele gevallen de schaal ten gunste van een lagere bebouwing met de vele daaraan verbonden sociale en culturele voordelen zal doen doorslaan. Hierbij komt, dat door het vaststellen van richtlijnen gebaseerd op de terrein- en straatindex ook bij lage bebouwing een aanzienlijke besparing op het grondgebruik kan worden verkregen, waarbij toch aan de sociale en culturele belangen van het wonen voldoende recht wordt gedaan.

Het verlies aan cultuurgrond voor stedenbouwkundige doeleinden in de ruimste zin en voor het verkeer zal volgens een ruwe schatting van het Bureau van de Rijksdienst voor het Nationale Plan tussen 1950 en 1970 gemiddeld 2.400 ha per jaar bedragen, hetgeen niet veel afwijkt van een berekening, die dezerzijds is gemaakt. Dit verlies, gepaard gaande met het tekort aan cultuurgrond, doet de noodzakelijkheid ontstaan, met het grondgebruik zo zuinig mogelijk te zijn. Vooral zal de eis tot beperking van het verlies aan grond daar moeten worden gesteld, waar op een betrekkelijk klein gebied een groot aantal inwoners huisvesting vindt; met name in de zgn. „Randstad Holland”.

Uit het bovenstaande blijkt, dat in de toekomst meer dan tot dusver centrale leiding van rijkswege ten aanzien van de stedenbouwkundige aangelegenheden zal moeten worden uitgeoefend. Dit behoeft niet in te houden, dat — zoals in sommige landen gebruikelijk is en ook in ons land bij de wederopbouwplannen geschiedt — alle plannen door een centrale instantie zouden moeten worden goedgekeurd. Het houdt echter wel in, dat voor alle plannen vanwege de Centrale Overheid na ernstige afweging van de economische belangen enerzijds en de sociale en culturele eisen anderzijds richtlijnen zullen moeten worden vastgesteld, in de eerste plaats ten aanzien van de economie van het grondgebruik in uitbreidingsplannen, maar wellicht ook ten aanzien van de verkeerseisen, de sport, de groenvoorziening enz. Aan de hand hiervan zal zonder schade voor de volkshuisvesting een aanzienlijke besparing op het grondgebruik kunnen worden verkregen. Het ligt in de bedoeling, eerlang in een publicatie van de Centrale Directie van de Volkshuisvesting deze materie meer uitgebreid te behandelen.

Dit alles wijst, als gezegd, op de noodzakelijkheid van een meer intensieve bemoeiing van de Centrale Overheid met de stedenbouwkundige plannen der gemeenten. Een bemoeiing, die niet moet en mag leiden tot een ver doorgevoerde centralisatie, maar aan de gemeenten en aan de ontwerpers van de plannen een grote vrijheid moet laten ten aanzien van de conceptie en de structuur van de plannen, doch anderzijds waarborgen moet geven, dat binnen het economisch kader, dat in de komende jaren tamelijk nauw zal zijn, op de beste wijze aan de sociale en culturele eisen van het wonen zal worden voldaan.

Samenvatting.

Voor de uitbreiding der bebouwing is grond nodig, die aan agrarische en andere bestemmingen moet worden onttrokken. Met het oog op de economische positie van ons land is het noodzakelijk de onttrekking van landbouwgrond aan zijn bestemming zoveel mogelijk te beperken.

Een tweede reden om zich bezig te houden met de

economie van het grondgebruik is gelegen in de noodzakelijkheid om de kosten van het bouwterrein per woning, die sedert de oorlog sterk zijn gestegen, binnen grenzen te houden. Het is daarom gewenst, normen vast te stellen voor de dichtheid van bebouwing, waarbij het mogelijk is, goede stedenbouwkundige plannen te ontwerpen, waarbij rekening wordt gehouden met de economie en de ontwerpers toch voldoende vrijheid van conceptie behouden. Deze normen zijn gevonden in de terreinindex en de straatindex, welke het grondgebruik en de straatlengte per woninggrootte-eenheid bepalen.

Wanneer de stedenbouwkundige studie voldoende ver zal zijn gevorderd, zullen door de Centrale Overheid richtlijnen voor uitbreidingsplannen moeten worden vastgesteld, die aan de ontwerpers de nodige vrijheid laten, doch tevens tot een aanmerkelijke besparing op het grondgebruik kunnen leiden en toch waarborgen geven, dat binnen het economisch kader van de komende jaren zo goed mogelijk zal kunnen worden gewoond.

TRANSFER VAN KAPITAALOPBRENGSTEN UIT DUITSLAND EN DE BETEKENIS DAARVAN VOOR HET EUROPESE DOLLARDEFICIT.

Nog steeds kunnen buitenlanders, die kapitaal hebben geïnvesteerd in Duitsland¹⁾, de opbrengst daarvan niet getransfereerd krijgen. Vele Europese landen, en in het bijzonder Nederland, zijn daarom gedwongen hun import uit Duitsland te beperken resp. hun export naar Duitsland met alle macht op te voeren. Een betalingsbalansdeficit immers, waarvan door de bezettingsautoriteiten afdekking kan worden gevraagd in dollars, kunnen deze landen zich niet permitteren. Onder invloed van het feit echter, dat de import van Duitse producten voor vele Europese landen van essentieel belang is, kan deze onmogelijk beneden een bepaald minimum worden gedrongen. Daarbij komt nog, dat de Europese landen in ernstige mate worden gehinderd in hun pogingen de export naar Duitsland te ontplooiën. Dientengevolge vinden nog steeds dollarbetalingen naar Duitsland plaats en heeft dit land zich merkwaaardigerwijs tot crediteur van vrijwel alle Europese landen kunnen ontwikkelen.

De kortgeleden weer hervatte publicatie van de Duitse in- en uitvoerstatistiek (zie tabel I) toont aan, dat Duitsland in 1948 voor een bedrag van rond D.M. 630 mln (1 D.M. = \$ 0,30) meer exporteerde naar de Europese landen dan het van daaruit betrok. Aangezien mag worden aangenomen, dat de Duitse betalingsbalans ten opzichte van de Europese landen zich ongeveer naar analogie heeft ontwikkeld met de handelsbalans, doet zich de vraag voor of onder deze omstandigheden de Amerikaanse stelling, dat transfer van opbrengsten uit in Duitsland geïnvesteerd buitenlands kapitaal de Verenigde Staten tot nieuwe dollaruitgaven zou dwingen en daarom moet worden tegengegaan, nog wel opgaat.

Om het antwoord op deze vraag te kunnen geven, is het noodzakelijk allereerst na te gaan, wannéer inderdaad sprake zou zijn van een additionele dollaruitgave van de Verenigde Staten ingeval Duitsland zou overgaan tot de vereffening van zijn oude schuld. Deze omstandigheid zou zich voordoen, indien de Europese landen voor het volle bedrag van de hen ter beschikking staande dollars essentiële goederen in Amerika zouden kopen, welke in Duitsland niet verkrijgbaar zouden zijn. Tevens zouden die landen dan hun import uit Duitsland geheel moeten kunnen verrekenen met behulp van tegenprestaties in

¹⁾ In dit artikel wordt gemakshalve over Duitsland gesproken, hoewel de verhoudingen voor de verschillende bezettingszones uiteraard gedifferentieerd zijn.

natura²⁾. Dan immers zou door de transfer van interesten en dividenden uit Duitsland het dollardeficit van de Europese landen (excl. Duitsland) ten opzichte van Amerika niet worden verminderd. Transfer van kapitaalopbrengsten naar het buitenland zou dan de tendentie hebben het door Amerika met dollars te financieren betalingsbalansdeficit van Duitsland te doen toenemen, waardoor het totale dollardeficit van Europa zou worden vergroot.

TABEL I.

Handelsbalans van West-Duitsland over 1948.

	Invoer	Uitvoer	Saldo
	In miljoenen D.M.		
Totaal Europa	895	1.526	+ 631
waarvan Marshall-landen	722	1.474	+ 752
waarvan niet-Marshall-land	173	52	— 121
Afrika	118	80	— 38
Australië	66	11	— 55
Azië	189	63	— 126
Amerika	1.838	130	-1.708

Samengesteld met behulp van de „Monatliche Aussenhandelsstatistik des Vereinigten Wirtschaftsgebietes“ (Wiesbaden).

De zojuist geschetste omstandigheid is niet aanwezig. Hoezeer de dollarbetaling binnen het kader van het Europese betalingsverkeer ook in strijd is met het streven naar herstel van de Europese economie, ten opzichte van Duitsland worden vele Europese landen er, zoals gezegd, nog steeds toe gedwongen.

Hoe kan de situatie dan liggen? Een bepaald bedrag in Amerikaanse dollars, dat door de Europese landen naar Duitsland wordt overgemaakt, kan door deze landen worden bespaard, indien de transfer van kapitaalopbrengsten uit Duitsland opnieuw zou worden toegestaan. Het dollardeficit van de Europese landen (excl. Duitsland) neemt derhalve af, doch het dollardeficit van Duitsland vermeerderd met hetzelfde bedrag. In dit geval zal het toestaan van de kapitaaltransfer uit Duitsland de behoefte van totaal Europa aan Amerikaanse hulp niet vergroten, terwijl een stap is gezet in de richting van het herstel van normale verhoudingen op economisch gebied binnen Europa. Het handelsverkeer zou door deze maatregel echter geen verandering ondergaan, zodat slechts een ideeel, doch geen materieel voordeel zou zijn verkregen.

Tot dusverre hebben wij slechts een tweetal alternatieven gesteld, welke geen van beide aan de werkelijkheid beantwoorden. De feitelijke situatie is immers zo, dat de Europese landen noch de gehele hen ter beschikking staande dollarreserve aanwenden voor aankopen in het dollar-gebied (doch gedeeltelijk ook in Duitsland), noch in Amerika slechts die goederen aankopen, welke niet door Duitsland kunnen worden geleverd. Bovendien zij hierbij aangekend, dat sommige Europese landen — wij denken hierbij in het bijzonder aan Nederland — met een groot deficit ten opzichte van Duitsland te worstelen hebben, zonder dat zij in staat zijn dit deficit met dollars af te dekken.

Op het ogenblik is het dus zo gesteld, dat het toestaan van kapitaaltransfer uit Duitsland onmiddellijk het dollartekort van de Europese landen zou doen verminderen of wel het Duitse dollardeficit niet zou doen vermeerderen (nl. in zoverre Duitsland op de Europese landen een niet te realiseren dollarvordering heeft, welke wordt gecompenseerd door de schuld op buitenlandse kapitaalinvesteringen). Weliswaar heeft het Duitse dollartekort in het eerste geval dan weer de tendentie toe te nemen, doch zolang de Europese landen de voorkeur geven aan aankopen in Duitsland boven aankopen in Amerika en zolang in Amerika nog goederen worden aangekocht, welke ook door Duitsland zijn te leveren, zeker niet in dezelfde mate als waarmede het dollardeficit van de Europese lan-

den (excl. Duitsland) afneemt. Immers, het Europese handelsverkeer zal dan worden geïntensiveerd en het Europese productiepotentieel (incl. arbeidskrachten) zal in versterkte mate worden ingeschakeld bij het opvoeren van de Europese levensstandaard. Dit betekent tevens, dat beperkingen worden opgelegd aan het continueren van een kunstmatig in stand gehouden handelspatroon, hetwelk niet in overeenstemming is met de historisch binnen Europa gegroeide economische structuur. Gegeven de actuele verhoudingen, behoeft het nauwelijks nog betoog, dat een hervatting van de transfer van kapitaalopbrengsten uit Duitsland het totale Europese dollardeficit zal doen verminderen en dus zo spoedig mogelijk zal dienen te worden toegestaan.

Men zou met betrekking tot het bovenstaande kunnen opmerken, dat men reeds thans doende is het Europese economische verkeer te intensiveren door het uit de Marshall-hulp voortgekomen stelsel van de „conditional aid“, waardoor de dollarbehoefte van Europa wordt verminderd en de Amerikaanse hulp wordt beperkt. Een hernieuwde transfer van kapitaalopbrengsten uit Duitsland zou onder deze omstandigheden hetzelfde effect hebben als een verhoging der trekkingsrechten. Deze redenering is maar ten dele juist en gaat slechts op voor zover de Verenigde Staten bereid zouden zijn „grants“ aan Duitsland te verschaffen, welke dit land aan zijn debiteuren zou moeten doorgeven ter aflossing van zijn schuld.

Dit nu ligt, voor zover wij dat kunnen beoordeelen, zeker niet in de bedoeling. Ook thans krijgt Duitsland slechts Marshall-hulp in de vorm van leningen (hetzelfde geldt voor de fondsen, welke de geallieerden ter beschikking stellen voor de import in Duitsland van goederen „to prevent disease and unrest“). Voorts zij opgemerkt, dat het geven van een „grant“ als zodanig de dollaruitgaven van de Verenigde Staten zou vermeerderen. Een tweede voorwaarde zou dus moeten zijn, dat de, ter aflossing van zijn kapitaalschuld aan Duitsland verleende „grant“ — welke in de vorm van trekkingsrechten ten goede zou moeten komen aan de Europese debiteuren van Duitsland — in mindering zou moeten worden gebracht op de directe giften van Amerika aan deze landen. Het zou er dan in feite op neerkomen, dat de Europese landen hun eigen vordering op Duitsland zouden gaan betalen. Zulks ligt uiteraard niet in onze bedoeling. De dollarbesparing, welke door de transfer van kapitaalopbrengsten uit Duitsland zou worden verkregen, zou tot uitdrukking moeten komen in een vermindering van de reeds bestaande dollarschulden van Europa (excl. Duitsland) aan de Verenigde Staten of door het reduceren van de nog aan de Europese landen te verstrekken dollarleningen (met volledig behoud van de „grants“).

Reeds in het vorenstaande constateerden wij, dat de Europese landen worden belemmerd in hun pogingen om de export naar Duitsland te ontplooiën, hetgeen mede een der oorzaken is waarom — bij een reeds tot een minimum gereduceerde import uit Duitsland — dollarbetalingen naar dit land in de hand worden gewerkt. Wanneer de Europese export naar Duitsland nu maar zover zou kunnen worden opgevoerd, dat deze betalingen achterwege zouden kunnen blijven, dan zou daarmee zonder twijfel een aanzienlijke dollaruitgave aan de Verenigde Staten kunnen worden bespaard. In de eerste plaats immers zou de dollarbehoefte der Europese landen verminderen en in de tweede plaats zou tezelfdertijd ook het Duitse dollardeficit kunnen worden teruggebracht. De additionele aankopen door Duitsland verricht in de Europese landen zullen nl. in vele gevallen kunnen leiden tot het achterwege laten van een aankoop in het dollargebied. Afgezien van enkele andere factoren, welke in dit verband een rol spelen en waarvan de Europese exporteur maar al te zeer de nadelen ondervindt (men denke slechts aan het beruchte budget-systeem van de „Joint Export and Import Agency“

²⁾ Wij zien hier af van de weinig waarschijnlijke mogelijkheid, dat Duitsland credit zou geven in de valuta van het kopende land.

(J.E.I.A.), is het nl. meestentijds zo, dat het niet-realiseren van een Europese exporttransactie voortvloeit uit het concurrerend aanbod van eenzelfde product, afkomstig uit de Verenigde Staten of een ander tot het dollargebied behorend land. (Men vergelijkte in dit verband tabel II. Exporten van de Verenigde Staten, welke in het bijzonder de Nederlandse export beconcurreren, zijn in deze tabel cursief gedrukt. Als gevolg van het ontbreken van voldoende vergelijkingsmateriaal konden wij onmogelijk volledig zijn).

TABEL II.

*Export van de Verenigde Staten naar Duitsland
gedurende 1948.*
In miljoenen dollars.

Totaal	861,9
waarvan:	
Vleesproducten	10,0
Eetbare oliën en vetten van dierlijke oorsprong	15,5
Melkproducten	11,9
Eetbare dierlijke producten (eieren!)	22,7
Niet-eetbare dierlijke producten	2,5
Granen e.d.	465,7
Groenten e.d.	49,7
Frut e.d.	43,7
Noten e.d.	39,6
Plantaardige oliën en vetten	2,2
Dranken e.d.	1,4
Suiker e.d.	2,5
Rubber	6,5
Gommen en harsen	1,8
Oliezaden	0,7
Zaden (geen olie-zaden)	4,2
Tabak	9,5
Niet-eetbare plantaardige oliën en vetten	7,4
Diverse niet-eetbare plantaardige producten	0,4
Textielgrondstoffen en -producten	78,1
Hout en papier	1,1
Minerale grondstoffen en producten	4,0
Metaal- en metaalproducten	9,3
Machines en onderdelen	1,7
Chemische en pharmaceutische producten	14,2
Diversen	55,6

Bron: In- en uitvoerstatistieken der Verenigde Staten.

Het is nu eenmaal zo, dat de Europese exportprijzen, omgerekend in dollars tegen de gestabiliseerde koersen van Bretton Woods, dikwijls uitgaan boven de Amerikaanse prijzen, hetgeen o.i. echter nog geen reden mag vormen de voorkeur aan het Amerikaanse product te geven. Immers, onder normale omstandigheden zal Duitsland slechts kunnen kopen in die landen (de Europese landen), waarnaar het ook exporteert. M.a.w., zolang geen vrije wisselkoersen bestaan is niet de prijs, maar in hoofdzaak de aanwezigheid van vreemde — bij voorkeur zelfverdiende — valuta bepalend voor de keuze van het land van aankoop. Wanneer de geallieerde autoriteiten in Duitsland zich dit voor ogen zouden houden bij de afgifte van de invoervergunningen, zou globaal gerekend de Europese export naar Duitsland met 10 à 20 pCt kunnen toenemen.

Gezien het bovenstaande is het duidelijk, dat de dollarbehoefte van Europa drastisch kan worden verminderd door een versterkte import van Europese producten in Duitsland. Deze omstandigheid doorkruist echter geenszins onze stelling met betrekking tot de transfer van kapitaalopbrengsten. Het tegenwoordige streven van de Europese landen — en ook hier zij weer in het bijzonder ons land vermeld — om het goederen- en dienstenverkeer met Duitsland in evenwicht te brengen, vloeit voort uit de dwang, welke hen daartoe vanwege de geallieerde autoriteiten in Duitsland wordt opgelegd. Voor die landen, welke vorderingen hebben op Duitsland uit hoofde van daar geïnvesteerd kapitaal, is het een streven gericht op de constructie van een economisch niet gefundeerde betalingsbalansstructuur. Voor deze landen is een passieve goederen- en dienstenbalans met Duitsland normaal.

De aandrang op de geallieerde en Duitse autoriteiten tot het toestaan van transfer van kapitaalopbrengsten uit Duitsland zal daarom zeker niet mogen worden tenachtgesteld bij het streven naar vergroting van de export naar Duitsland, hoezeer óók deze exportvergroting tot een vermindering van het Europese dollardeficit zou leiden.

's-Gravenhage.

Drs P. J. VAN DER BURG.

HET HUURPRIJSBESLUIT 1940 EN ZIJN TOEPASSING.

Onder de maatregelen met betrekking tot de prijsbeheersing neemt het Huurprijsbesluit 1940 een bijzondere plaats in. Dit besluit heeft ten doel de huurprijzen van woningen en bedrijfspanden te bevroeren op het niveau van Mei 1940. Letterlijk staat er in het besluit, dat de hoogst toelaatbare huurprijs voor een onroerende zaak die is, waarvoor het huurobject op 9 Mei 1940 was verhuurd. Indien het huurobject op 9 Mei 1940 niet, doch tussen 1 Januari 1935 en 9 Mei 1940 wel verhuurd is geweest, is de huurprijs, waarvoor het laatstelijk in dat tijdvak verhuurd is geweest, de hoogst toelaatbare huurprijs. In de overige gevallen is de hoogst toelaatbare huurprijs die, welke voor soortgelijke huurobjecten op 9 Mei 1940 gebruikelijk en redelijk was. Dit geldt niet voor nieuwbouw, welke na het inwerking treden van het Huurprijsbesluit tot stand is gekomen.

Het was een verstandige maatregel van de toenmalige Overheid om al direct in 1940 te beletten, dat de huurprijzen werden verhoogd. Vooral in de latere jaren, toen als gevolg van de oorlogshandelingen en het stopzetten van de woningbouw, de woningnood allerwege toenam, was het beheersen van de huurprijzen, sociaal en economisch gezien, niet alleen volkomen verantwoord, maar een onafwendbare eis.

Ondanks alle daartegen genomen maatregelen heeft zich in en na de oorlog in ons land een inflatieproces ontwikkeld. Onder hen, die hiervan de dupe zijn neemt de bezitter van onroerend goed en zeer speciaal de huizenbezitter een eerste plaats in. Hierover zijn reeds vele pennen in beweging gekomen. In de pers, in de volksvertegenwoordiging, in vergaderingen van huis- en grondeigenaren is met klem op de noodzakelijkheid van huurverhoging gewezen. De instandhouding van het Nederlandse huizenbezit loopt ernstig gevaar wanneer hiertoe niet zeer spoedig de mogelijkheid zou worden geopend. De terzake aangevoerde argumenten, waarvan de enorme stijging van de onderhouds- en instandhoudingskosten wel de voornaamste is, zijn overbekend, zodat het geen zin heeft hieromtrent in herhaling te treden.

Het wachten is nu op de onlangs door de Regering aangekondigde algemene huurverhoging, waarvan, blijkens de Memorie van Toelichting op het Wetsontwerp op de Materiële Oorlogsschaden, een deel zal moeten dienen als tegemoetkoming in de kosten van herbouw van de door oorlogsgeweld verloren gegane gebouwen. Of deze aangekondigde algemene huurverhoging voldoende zal zijn om het rendement van onroerend goed weder tot een aanvaardbaar peil op te voeren is onbekend. In de kringen van de huiseigenaren is men daarop, blijkens de verschenen publicaties, niet gerust. Een kleine tegemoetkoming ontvingen reeds de huizenbezitters in wier woningen inwoning plaatsvond. Aanvankelijk konden de Prijzenbureaux voor Onroerende Zaken in gevallen van inwoning toestemming tot enige huurverhoging geven en daarna kwam er, met ingang van 1 Februari 1948 een algemene regeling in de Huurprijsuitvoeringsbeschikking 1948. Naar gelang van het aantal medebewoners kan ingevolge deze beschikking de huurprijs van 5 pCt tot 30 pCt worden verhoogd.

De taak van de Prijzenbureaux voor Onroerende Zaken en van de afdeling Onroerend Goed van het Directoraat-Generaal voor de Prijzen is geen gemakkelijke. Het is, gelet op het stringente karakter van de geldende voorschriften, zeker niet te verwachten, dat vele onbillijkheden zullen kunnen worden weggenomen.

Toch wil het mij voorkomen, dat op één punt, zeer ten nadele van de betrokken eigenaren, te weinig souplesse wordt betracht. Ik heb hier het oog op de grote, meestal enigszins verouderde woon- en bedrijfspanden, welke speciaal in de grotere steden vrij talrijk voorkomen. In

Rotterdam bijv., waar tengevolge van het bombardement in Mei 1940 een belangrijk deel van de binnenstad met haar vele kantoren en winkels verloren ging, waren deze panden in de jaren voor 1940 incurant. Als woonhuis waren ze weinig in trek, omdat het inrichten kostbaar was en bovendien, omdat toen reeds het huispersoneelvraagstuk een moeilijkheid vormde. Goede dienstboden waren schaars en duur. Voor dubbele bewoning leenden deze panden zich niet zo zeer, omdat ze nu eenmaal voor enkele bewoning waren ingericht en voor kantoor waren ze ook minder in trek, omdat aan een kantoor andere eisen worden gesteld dan aan een woonhuis en er bovendien elders in de binnenstad voor niet te hoge prijzen goede kantoorruimten te huur waren. Gevolg was, dat vele van deze grote panden leeg stonden, of voor veel te lage prijzen werden verhuurd.

Direct na de ramp in Mei 1940 werd dit anders. Practisch alle kantoorruimte in de binnenstad ging verloren. Het lag dus voor de hand, dat iedereen trachtte de nog beschikbare ruimten buiten het verwoeste gebied te huren of te kopen voor het onderbrengen van zijn bedrijf of kantoor. Gevolg hiervan was, dat plotseling de eertijds ver-smade panden bijzonder in trek kwamen. Men nam genoeg met vestigingsplaatsen en ruimten, waar men voorheen niet aan had gedacht. Ook werden door interne verbouwing diverse grotere woonhuizen voor kantoor ingericht.

Dit proces is nog niet tot staan gekomen. Nog steeds is er een ruime vraag naar kantoorruimte in grote woonhuizen, echter thans niet zo zeer, omdat in de reeds gereedgekomen nieuwe kantoorgebouwen geen ruimte te huur zou zijn, maar meer, omdat de huurprijzen van de vooroorlogse panden zoveel lager liggen dan die van de nieuwe kantoren.

Het is uitermate onbillijk, dat de Prijzgebureaux voor Onroepende Zaken en ook het Directoraat-Generaal voor de Prijzen ten aanzien van de huurprijzen van deze, voorheen niet, doch thans wel gewilde panden nog steeds vasthouden aan de thans van het Huurprijzbesluit 1940. Dit besluit is in het leven geroepen om te voorkomen, dat door een algemene huurverhoging van woningen de inflatie zou worden bevorderd, doch niet om te voorkomen, dat voor intensief gebruikte panden een alleszins toelaatbare huurprijs wordt betaald.

Uit het oog wordt verloren, dat juist bij de onderwerpelijke panden de onderhoudskosten onevenredig zijn gestegen. Vóór de oorlog bestond er een gangbare verhouding tussen de huuropbrengsten en de onderhoudskosten in de verschillende woningklassen. Bij de arbeiders- en middenstandswoningen lag deze verhouding zodanig, dat voor de huizenexploitant een hof of lager rendement beschikbaar kwam. In de klasse der incurante grote woonhuizen lag de verhouding tussen huuropbrengst en onderhoudskosten veel ongunstiger. Wanneer een huis een half jaar had leeg gestaan werd het, teneinde het verlies door leegstaan te beperken, tenslotte voor een te lage prijs verhuurd. De onderhoudskosten bleven echter voor rekening van de eigenaar met als gevolg, dat vooral bij enigszins zwaar belaste panden, het rendement dikwijls gering was of er in het geheel geen rendement was.

Als gevolg van de stijging van en materiaalprijzen is bij deze panden in de latere jaren de wanverhouding tussen huuropbrengst en onderhoudskosten zodanig toegenomen, dat vrijwel over de gehele linie de exploitatie dezer panden grote verliezen aan de eigenaar oplevert, tenzij uiteraard, hetgeen nogal eens voorkomt, de verhuuring na Mei 1940, zonder instemming van een Prijzenbureau tegen een hogere prijs dan de hoogst toelaatbare is tot stand gekomen.

Deze toestand wordt door de huiseigenaar nog onaangenaam bij de wetenschap, dat in meerdere gevallen de door de wet beschermde huurder in zo'n pand, die op eigen gezag als onderverhuurder optreedt, hieruit de inkomsten incasseert, welke aan de gedupeerde eigenaar toekomen.

Het is overbekend, dat bij onderverhuuring, huurders gebruikelijk van de omstandigheden, laakbare woekerpraktijken uitoefenen, waartegen de Overheid niet optreedt of niet kan optreden.

De enige oplossing voor de eigenaren is, nu de verkoopprijzen vrij zijn, de panden bij leegkomen te verkopen aan derden, die ze voor eigen gebruik kunnen benutten, doch deze mogelijkheid zal zich slechts sporadisch voordoen. Daarom zal een andere oplossing moeten worden uitgezien.

Een huurverhoging over de gehele linie kan alleen worden toegestaan, wanneer deze de loon- en prijspolitiek der Regering niet in gevaar brengt. Een huurverhoging op een beperkt territorium zal dit gevaar niet opleveren. Daarvoor zouden in aanmerking moeten kunnen komen die panden, waarvan kan worden vastgesteld, dat de huurprijzen in Mei 1940 weliswaar wel gebruikelijk, doch niet redelijk waren. Dit laatste nu wordt door de Prijsbeheersingsinstanties over het hoofd gezien.

Een dezerzijds ingesteld onderzoek heeft uitgewezen, dat in het algemeen de huurprijzen van de in Mei 1940 niet courante panden relatief (per m² bruikbare ruimte) lager liggen, dan die van de courante arbeiders- en middenstandswoning. Het tegenovergestelde zou uit een oogpunt van goede exploitatie meer in de lijn liggen, omdat in de regel de onderhoudskosten van grote panden relatief zwaarder drukken.

Daarom is het te hopen, dat de Prijsbeheersingsinstanties en uiteindelijk de Regering zullen inzien, dat het algemeen belang medebrengt, dat, onafhankelijk van de reeds te lang uitgestelde algemene huurverhoging, de mogelijkheid wordt geschapen, dat de huren van de voorheen incurante, doch thans weer gangbare panden tot het ver-eiste niveau kunnen worden verhoogd.

Rotterdam.

C. KÜPPERS.

AANTEKENING.

LEVENSVERZEKERINGVOORWAARDEN. VAN VLIEGEND PERSONEEL, AANWIJZING VOOR VEILIGHEID IN DE LUCHTVAART.

Een aanwijzing, dat het met de veiligheid in de burgerluchtvaart de goede kant op gaat, vindt men in het feit, dat verschillende Amerikaanse levensverzekeringmaatschappijen toeschietelijker zijn geworden bij het afgeven van polissen voor piloten en ander vliegend personeel en bij het stellen van voorwaarden daarvoor. Vóór de laatste wereldoorlog werd de verzekering van het leven van piloten en ander vliegend personeel van luchtvaartmaatschappijen door de levensverzekeringmaatschappijen algemeen als een zeer riskant object beschouwd, dat of in het geheel niet geaccepteerd werd of aanleiding gaf tot het verheven van extra zware premies. Ook thans zijn er nog wel maatschappijen, die dit soort polissen niet afsluiten, maar verreweg de meeste doen dat wel, en al vragen deze laatste weliswaar nog een zekere risicopremie, in het algemeen zijn de voorwaarden van de verzekering veel matiger geworden, veralgemeend bij vroeger.

Men vindt hierover enkele belangwekkende gegevens in het orgaan van de American Airlines „Flagship News” van 28 April jl., in een artikeltje „Crew Insurance Coverage Wider”. Een rapport van het „Institute of Life Insurance” onthult, dat 93 van de 100 levensverzekeringmaatschappijen aan het begin van dit jaar verzekering accepteerden van gegadigden, die piloten waren of behoorden tot de verdere vliegtuigbemanning op geregelde vluchtlijnen. Slechts 6 van de maatschappijen wijzen deze gegadigden zonder meer af of geven polissen uit, waarbij het vlieg risico uitdrukkelijk is buitengesloten. De overige maatschappijen verzekeren bovengenoemde gegadigden wel, en hun beperkende bepalingen komen hierop neer,

dat het totaal verzekerde bedrag een tevoren vastgestelde limiet niet mag overschrijden en dat een zekere extra premie wordt geheven per \$ 1.000 van het verzekerde bedrag. Zo is tegenwoordig de meest voorkomende limiet in de polissen voor vliegtuigbemanning \$ 25.000, hetgeen twee en een half maal zo veel is als in 1935, toen de levensverzekeringmaatschappijen niet hoger dan \$ 10.000 wilden gaan. De extra premie per \$ 1.000 van het verzekerde bedrag is thans meestal \$ 3, tegen \$ 25 in 1935. Wanneer het gaat om piloten en bemanning, vliegende op trajecten op het Westelijk halfrond, verzekeren 74 van de 100 levensverzekeringmaatschappijen thans deze gegadigden, terwijl 52 van de 100 maatschappijen dat doen, indien de gegadigden vliegen op „world wide“-trajecten. In beide gevallen wijzen slechts 7 levensverzekeringmaatschappijen de aspirant-verzekerden zonder meer af, of sluiten zij het vlieg risico in de polisvoorwaarden uitdrukkelijk buiten.

Uit deze gegevens valt een en ander te leren omtrent de waardering van de veiligheidsfactor in de burgerluchtvaart. Een feit is nu eenmaal, dat, zo ergens, dan in de luchtvaart geldt, dat kleine oorzaken grote en fatale gevolgen kunnen hebben; daarom lopen vliegeniers nu eenmaal een groter levensgevaar dan zij, die hun dagelijkse werkzaamheden op de grond verrichten. Dat assurantiemaatschappijen voor het sluiten van verzekeringen op het leven van piloten en overige vliegtuigbemanning een zekere extra premie vragen, is dus redelijk en economisch verantwoord, omdat zij tenslotte een groter risico te dragen krijgen. Deze maatschappijen werken echter op grond van „hard cash“-motieven, en als zij er toe overgaan om hun tarieven voor het vliegend personeel van luchtvaartmaatschappijen te verzachten en het maximaal verzekerde bedrag hoger te stellen, dan zal dat zo zijn, omdat zij uit de statistieken tot de overtuiging zijn gekomen, dat het door hen te dragen risico geringer is geworden. Een matiging in de verzekeringsvoorwaarden voor piloten en vliegtuigbemanning vormt, vooral in deze tijd van relatief hoge verzekeringspremies, voor de buitenwereld een objectieve maatstaf, dat de veiligheid in de luchtvaart goed vooruit is gegaan.

's-Gravenhage.

Dr. J. A. VAN LITH.

BEDRIJFSECONOMISCHE NOTITIES.

DE NEDERLANDSE PARTICIPATIEMAATSCHAPPIJ.

Op 18 Mei 1948 werd opgericht de Nederlandse Participatiemaatschappij N.V. Zij begon haar werkzaamheden op 1 Juni 1948 te Amsterdam en ontleent haar betekenis vooral aan het feit, dat met haar oprichting een nieuwe weg wordt ingeslagen op het gebied van de industriefinanciering.

Karakter der Nederlandse Participatiemaatschappij.

Het bij de oprichting gestorte kapitaal der maatschappij bedroeg f 13,5 mln, waarvan gestort door de Herstelbank f 5,4 mln, een aantal levensverzekeringmaatschappijen eveneens f 5,4 mln, een aantal banken f 2,2 mln en enkele spaar- en boerenleenbanken f 0,5 mln.

Voor het karakter van het bestuur van de onderneming is het voorts van belang te vermelden, dat van de 13 commissarissen er 2 industriëlen zijn, 5 bankiers, 4 directeurs van levensverzekeringmaatschappijen en 2 directeurs van de Herstelbank.

De Participatiemaatschappij is juist daarom zo van belang, daar zij is te beschouwen als een particuliere onderneming, die op haar gebied op de wijze als elke andere onderneming naar winst streeft.

Werkterrein der Nederlandse Participatiemaatschappij.

Doel van de onderneming is het verstrekken van risico-

dragend kapitaal aan bestaande ondernemingen, die niet voor openbare aandelenemissie in aanmerking komen, bijv. in verband met de daarvoor te geringe omvang, of het familiekarakter van de onderneming. In bepaalde gevallen ligt ook participatie in nieuw op te richten ondernemingen in de bedoeling, echter uitsluitend voor zover een directe levensvatbaarheid aanwijsbaar is, en indien de ondernemers zelve in belangrijke mate financieel deelnemen¹⁾.

De vorm van de participaties bestaat in het nemen van gewone of preferente aandelen in naamloze vennootschappen. Het verlenen van korte of lange credieten ligt niet in de bedoeling.

Wat de omvang van de participaties betreft, er worden maximumgrenzen gesteld aan de deelnemingen, welke verband houden met de omvang van het gestorte kapitaal der Maatschappij. Anderzijds zullen kleine deelnemingen, bijv. beneden f 100.000, voor de maatschappij niet aantrekkelijk zijn, aangezien daardoor een zo grote spreiding van haar beleggingen zou optreden, dat deze te onoverzichtelijk zouden worden en relatief teveel kosten met zich zouden brengen.

Niettemin zal worden gestreefd naar het vinden van oplossingen voor de financiering van kleine ondernemingen, die daaraan evenzeer behoefte hebben als de grote, waarin door de maatschappij rechtstreeks kan worden deelgenomen.

Vooralsnog wordt dus door de Participatiemaatschappij meer de middelgrote dan de kleine onderneming geholpen. Toch zou het vinden van een oplossing voor het financieringsprobleem van de laatstgenoemde categorie van groot belang zijn. In vele gevallen toch is juist door de energie van de kleine industriëlen, de grondslag gelegd voor takken van industrie, die thans van nationale betekenis zijn.

De Participatiemaatschappij streeft ernaar, in verband met de veiligheid van haar beleggingen, een zekere zeggenschap te verkrijgen in de vennootschappen, waarin zij deelneemt, bijv. door prioriteitsaandelen, commissarisplaatsen enz. Deze zeggenschap zal echter niet verder gaan dan gevest is, tot behoud van het te investeren kapitaal en de rentabiliteit daarvan. Het verkrijgen van deelnemingen in zodanige grootte, dat een overheersende positie ontstaat, wordt vermeden.

Een ondernemer, die zich tot de Participatiemaatschappij richt, heeft wel te bedenken, dat hij een beroep doet op het geld van anderen, en dat hij de daaraan verbonden verantwoordelijkheid zal moeten dragen. De consequenties gaan misschien wel verder dan bij een beroep op de openbare kapitaalmarkt het geval zou zijn.

In de praktijk bemerkt een onderneming dan gewoonlijk weinig van de aandeelhouders. Meestal bezoeken deze zelfs de jaarvergadering niet en nemen genoegen met de publicatie van een weinigzeggend jaarverslag, als er maar regelmatig dividend wordt uitgekeerd.

Hier echter komt er één grote aandeelhouder bij, de Participatiemaatschappij, die voortdurend voeling houdt met de onderneming. Dit toezicht behoeft niet per sé nadelig te zijn; integendeel, het kan soms veel nut hebben. De nieuwe grote aandeelhouder, die van buiten komt, is een objectief beoordelaar en goed thuis in de financiële wereld, zodat hij kan bijdragen tot het verkrijgen van een bewind, dat langs alle lijnen goed loopt, en tot correctheid.

Vooruitzichten der Nederlandse Participatiemaatschappij.

De Participatiemaatschappij werkt op commerciële grondslag. Evenals elke andere particuliere onderneming, tracht zij van de mogelijkheden, welke er op haar terrein,

¹⁾ Zie hiervoor uitvoeriger de brochure „Taak en Werkwijze“, uitgegeven door de Nederlandse Participatiemaatschappij.

in casu de industriefinanciering, liggen, gebruik te maken en aldus winst te behalen.

Gelukt dit experiment, en vertoont de onderneming een voorspoedige ontwikkeling en uitbreiding, dan zou hiermede bewezen zijn, dat het particuliere initiatief nog een belangrijke taak kan vervullen op dit gebied, zonder dat er een beroep op de Staat wordt gedaan.

Welke nu zijn de kansen op succes? Hoewel de Nederlandse Participatiemaatschappij geen verslag heeft gepubliceerd en haar werkzaamheden niet lang geleden aanving, zodat zij nog in de aanloopperiode verkeert, valt hieromtrent toch reeds iets op te merken.

In de eerste plaats verdient het de aandacht, dat, zoals het jaarverslag 1947 van de Herstelbank mededeelt, de oprichting van de Nederlandse Participatiemaatschappij pas na talloze besprekingen gelukte. Gebrek aan enthousiasme bij de Herstelbank, die steeds blijk heeft gegeven op allerlei wijzen de industrialisatie actief te willen bevorderen, zal hiervan wel niet de oorzaak zijn geweest. Eerder zal het onthaal, dat de nieuwe onderneming bij de institutionele beleggers vond, niet al te warm zijn geweest.

Sommigen dezer hebben vermoedelijk weliswaar blijk willen geven van hun goede wil, om bij de industriefinanciering mede te helpen, doch zijn niet bereid ver in deze richting te gaan. Immers, risicodragende belegging op grote schaal achten zij, met het oog op hun eigen vaste geldverplichtingen, niet verantwoord. Wellicht zou een doorslaggevend succes der Participatiemaatschappij hier enigszins stimulerend werken, maar toch is deze terughoudendheid wel zeer opmerkelijk, daar het hier juist de categorie van deelnemers betreft, bij wie het overgrote deel der besparingen terecht komt, en die de hoofdbijdrage zou moeten leveren tot de financiering van de uitbouw van het productie-apparaat.

Een tweede feit van belang is de mededeling van de Herstelbank in haar verslag over 1948, dat de ervaring haar heeft geleerd, dat de Participatiemaatschappij slechts voor een bescheiden gedeelte in de vraag naar investeringsmiddelen kan voorzien. De Herstelbank vindt hierin zelfs aanleiding om op vroegere besluiten terug te komen en voor de toekomst naast creditverstrekking, ook kapitaaldeelname te overwegen en wel speciaal bij ondernemingen, die voor de industriële ontwikkeling van betekenis zijn.

In verband met het grote aantal aanvragen bij de Nederlandse Participatiemaatschappij betekent dit, dat vele aanvragen moeten zijn gewogen, doch te licht bevonden. De geschiedenis herhaalt zich op dit punt in zekere zin, wanneer men terugdenkt aan de vooroorlogse creditverlening door de Maatschappij voor Industriefinanciering en de Limburgse Industriebank.

De Participatiemaatschappij zal zeker niet bereid zijn de gelden van de institutionele beleggers aan te wenden voor investering in een geforceerde industrialisatie. Verschillende projecten, hoe belangrijk wellicht ook uit nationaal oogpunt, zijn n.l. op hun beleggingsmerites beschouwd, niet aantrekkelijk en vallen daarom buiten haar terrein.

Dat de Maatschappij zich in hoofdzaak zal beperken tot bestaande ondernemingen, is niet onlogisch, daar waarschijnlijk hier de beste kansen voor industriële uitbreiding liggen.

De toekomst zal moeten leren, of de winstmogelijkheden op dit gebied voldoende groot zijn om de Nederlandse Participatiemaatschappij tot een belangrijke factor bij de industriefinanciering te maken.

J. C. BREZET.

INTERNATIONALE NOTITIES.

HET ARBEIDSPROBLEEM IN DE BELGISCHE KOLENMIJNEN.

Zoals bekend, hadden de Belgische steenkoolmijnen na de bevrijding met een groot tekort aan arbeidskrachten te kampen, doordat vele arbeiders, die in de oorlog mijnwerker waren geworden om tewerkstelling in Duitsland te voorkomen, na de oorlog de mijnen weer verlieten, terwijl het merendeel der buitenlandse arbeiders naar Duitsland was gevoerd. Aanvankelijk werd dit tekort opgevangen door tewerkstelling van 45.000 Duitse krijsgesvangenen. Deze werden echter in November 1946 weer naar Duitsland gestuurd en vervangen door Italiaanse arbeiders en „displaced persons”.

Momenteel bestaat 56 pCt van de 128.000 ingeschreven mijnwerkers uit buitenlanders, tegen 22 pCt vóór de oorlog. Deze situatie is, aldus de Directeur-Generaal van Energie en Brandstof, de heer F. Vinck, in het Aprilnummer van „Problemen”; geenszins gewenst en alles moet in het werk worden gesteld om de buitenlandse druk op de Belgische basisindustrie te verminderen. Reeds heeft de Regering besloten voorlopig geen buitenlandse arbeiders meer aan te werven. Dit betekent een maandelijks verlies van 1.480 arbeiders, welke door Belgische werkkrachten moeten worden vervangen. Een der eerste vereisten voor het verkrijgen van vaste werkkrachten, is een gedurfd huisvestingspolitiek. In dit verband zij vermeld, dat voor 1949 de bouw van 2.609 mijnwerkerswoningen op het programma staat, waarmee een bedrag van 600 mln frs is gemoeid. Voorts worden van de zijde der Federatie van de Mijnwerkersbazen aanwervingsagenten gestuurd tot in de verst afgelegen hoeken van Vlaanderen en Antwerpen, terwijl in samenwerking met de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen de mogelijkheden worden onderzocht om de mijnwerkers in kortere tijd naar hun werk te vervoeren. Tenslotte kunnen de pers, de bioscopen, de radio en „in the long run” ook de scholen, door objectieve artikelen, documentaire films, radioreportages enz., in belangrijke mate bijdragen tot het welslagen dezer grootscheepse aanwervingscampagne.

Op deze wijze zal het, naar de mening van de heer Vinck, wellicht mogelijk zijn voldoende jonge en vaste arbeiders te verkrijgen, welke nodig zijn om de productie per man, die in Januari jl. 633 kg bedroeg, tot het peil van 1938, n.l. 753 kg, op te voeren en de kostprijs te drukken.

DE OORLOGS- EN NA-OORLOGSINFLATIE IN FINLAND.

Het economisch leven van Finland lijdt — zoals bekend — reeds tal van jaren onder het euvel der inflatie. Onderstaande tabel geeft een duidelijk beeld van de inflatoire ontwikkeling gedurende het laatste decennium¹⁾.

Jaar	Bankbiljetten-circulatie (in mln mark) aan het einde des jaars	Index van de kosten van levensonderhoud aan het einde des jaars (1938/'39 = 100)	Index van de groothandels-prijzen aan het einde des jaars (1938/'39 = 100)
1938	2.086		
1939	4.039	107	121
1940	5.551	131	156
1941	7.317	150	185
1942	9.617	181	231
1943	10.325	197	273
1944	15.657	203	278
1945	13.598	404	537
1946	18.233	468	642
1947	25.162	720	894
1948 Juni	27.204	774	975
1948 Dec.	27.369	798	977

¹⁾ Deze tabel is, evenals de overige gegevens, ontleend aan een artikel „L'inflation en Finlande pendant la décade 1938-1948” van T. Junnila in het „Bulletin Bimestriel” van de „Société Belge d'Etudes et d'Expansion” van Maart-April 1949, en aan het „Quarterly Review” van „Nordiska Föreningsbanken” van Augustus 1948 en Februari 1949.

Gedurende de oorlog vormde de financiering van de oorlogsuitgaven door de Staat met behulp van geldschepping door de Centrale Bank de hoofdoorzaak voor inflatie. Einde 1944 namen de oorlogshandelingen der Finland een eind. Niettemin bleven de staatsuitgaven voor vergoeding van oorlogsschade, schadevergoeding aan bewoners van aan de Sovjet-Unie afgestane gebieden enz. aanzienlijk.

De voornaamste oorzaak der na-oorlogsinflatie in Finland was daarentegen gelegen in de door politieke omstandigheden veroorzaakte voortdurende reeks van loonsverhogingen, waardoor de bekende loon-prijsspiraal eerst recht in werking kwam. In de tweede helft van 1948 schijnt er echter een kentering te zijn ingetreden. De stijging van lonen en kosten van levensonderhoud begon te vertragen, terwijl de groothandelsprijzen nauwelijks meer stegen.

Als oorzaken van deze verbetering kunnen worden genoemd de toenemende industriële productie (de industriële productie-index, basis 1938 = 100, bereikte in het laatste trimester van 1948 de hoogte van 133), een stijgend volume der buitenlandse handel en een uitstekende oogst. Hierdoor verbeterde de goederenvoorziening, terwijl de inhaalvraag langzamerhand werd bevredigd en de consumptieve vraag daardoor weer meer zijn normale karakter herkreeg. Tenslotte heeft ook de aanmerkelijke verhoging der discontovoet er toe bijgedragen, dat de credietinflatie werd beteugeld.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Ten gevolge van het vervallen van grote bedragen aan schatkistpromessen en het terugstromen van bankbiljetten is de geldmarkt geheel overeenkomstig de verwachtingen vrij ruim geworden. De marktnoteringen voor schatkistpromessen vertoonden dan ook een vrij aanzienlijke daling t.o.v. het niveau van de voorgaande week. Driemaandspromessen waren tegen $1\frac{1}{2}$ pCt gevraagd, September t/m Decemberpapier noteerde $1\frac{5}{16}$ pCt, terwijl de langer lopende promessen, behoudens uiteraard het jaarpapier, practisch $1\frac{3}{8}$ pCt noteerden. Callgeld was aan het einde der week tegen 1 pCt ruim aangeboden.

De staatsfondsenmarkt vertoonde in de afgelopen week een niet onbelangrijke koersstijging, waardoor bijv. de 3 pCt investeringscertificaten en de 3 pCt Grootboekschuld 1946 beide op $97\frac{1}{2}$ pCt kwamen. Dit alles wijst er op, dat inderdaad het renteniveau in vrij belangrijke mate is gestabiliseerd na de schokken, welke in de eerste maanden van dit jaar tengevolge van de verhandelbaarstelling van belangrijke delen van de staatsschuld zich hebben voorgedaan.

De aandelenkoersen bewogen zich in de verslagperiode vrijwel op het niveau van de voorgaande week, zodat aan de koersstijging weer een einde schijnt te zijn gekomen. Voor sommige fondsen, met name voor Indonesische aandelen, trad zelfs een lichte koersdaling in. Politieke factoren spelen op het laatstgenoemde terrein nog altijd een belangrijke rol.

	6 Mei 1949	13 Mei 1949
A.K.U.	166 $\frac{1}{2}$	167 $\frac{1}{2}$
v. Berkel's Patent.	112	110 $\frac{1}{2}$
Lever Bros. Unilever C.v.A.	250 $\frac{1}{2}$	247
Philips G.b.v.a.	221 $\frac{1}{2}$	221
Koninklijke Petroleum	290 $\frac{1}{2}$	287 $\frac{1}{2}$
H.A.L.	162 $\frac{1}{2}$	161 $\frac{1}{2}$
N.S.U.	162	161
H.V.A.	162 $\frac{1}{2}$	162
Deli Mij v.A.	153 $\frac{1}{2}$	154 $\frac{1}{2}$
Amsterdam Rubber	144 $\frac{1}{2}$	143 $\frac{1}{2}$
Internatio	190	188

DE BELGISCHE GELD- EN KAPITAALMARKT IN APRIL 1949.

Geldmarkt.

De daggeldmarkt was in de loop van April enger dan in de vorige maanden. De parastatale instellingen moesten hun toevlucht nemen tot de Nationale Bank tot op 2,1 mrd frs, een peil, dat sinds half December niet meer werd bereikt. De Schatkist had overigens sinds het jaareinde het ook niet meer zo druk gehad dan op het einde van Maart en in de eerste helft van April. De geldomloop bij de Nationale Bank overschreed per 31 Maart j.l. 90 mrd frs, hetgeen sedert de geldzuivering een nieuw maximum betekende. In de tweede helft van April trad nochtans een verruiming in, zodat dit volume kon worden teruggebracht tot op een meer normaal peil, nl. 87,5 mrd fr. (83,2 mrd frs biljetten en 4,3 mrd frs rekeningen courant).

De goud- en deviezenvoorraad bleef nagenoeg stabiel. Op de niet-officiële goud- en deviezenmarkt te Brussel liepen de koersen van het goud en de harde deviezen opnieuw sterk terug in hoofdzaak onder invloed van de maatregelen, welke in ons vorig overzicht werden uiteengezet.

Het gouden pond noteerde nog 650 per einde April, tegenover 687 $\frac{1}{2}$ per einde Maart en 775 per einde Februari. De papieren dollar werd verhandeld tegen 47 $\frac{1}{2}$ (55,5 per einde Februari). De overige deviezen bleven nagenoeg stabiel, behalve de gulden, welke steeg van 12 tot 13,10 frs.

Kapitaalmarkt.

De emissiemarkt kende een geringe bedrijvigheid. Enkel een weinig belangrijke uitgifte van nieuwe aandelen van een koloniale vennootschap werd geplaatst.

Op 9 Mei werden de inschrijvingen opengesteld voor de nieuwe reeks 4,5 pCt kasbons Regie P.T.T. De uitgiftevoorwaarden zijn dezelfde als van de kasbons P.T.T. 1948 en de kasbons N.M.B.S. 1949. Het is papier, dat na 5 jaar à pari wordt terugbetaald en tegen 98 pCt wordt aangeboden. Het feit, dat regelmatig nieuw papier op de markt wordt gebracht tegen onveranderde voorwaarden, heeft o.a. tot gevolg, dat de koersstijging van de uitstaande leningen wordt geremd.

De markt wordt overigens niet meer gevoed met vers geld, zoals dit het geval was in Juni-Juli 1948 en Januari-Februari 1949, ingevolge deblokking van tijdelijk onbeschikbare bedragen en in October 1948 ingevolge de terugbetaling door de Schatkist van een gedeelte van de uitstaande Schatkistcertificaten 1948. Rond half Maart werden de noteringen minder vast en in de loop van April liepen zelfs de meeste koersen terug. Alleen de staatsrenten wonnen nog enkele fracties.

Uit dit alles zou kunnen worden afgeleid, dat de daling van de rentevoet op de obligatiemarkt in de jongste zes maanden te wijten is geweest aan speciale oorzaken (deblokkingen, terugbetaling van overheidspapier) eerder dan aan de spontane werking van conjuncturele oorzaken (aanvang van de depressie). De onderstaande netto-rendementstabel van de meest representatieve obligatietypes geeft de evolutie duidelijk weer. De berekening werd uitgevoerd per einde maand en er werd rekening gehouden met eventueel agio bij terugbetaling.

Obligatietype	Looptijd	Aug. 1948	Maart 1949	April 1949
Schatkistcert.	5 à 10 j.	4,83	4,69	4,70
Staatsrenten	boven 10 j.	4,73	4,64	4,63
Kasbons steden	5 à 10 j.	5,07	4,95	4,97
Industr. oblig.	boven 10 j.	6,06	5,92	5,94

De daling op de aandelenmarkt duurde nog gans de maand door. De markt werd voortdurend enger en de gemiddelde koersindex liep met 4,5 pCt terug. De ru-

brieken textiel, spiegelglas, steenkolen en chemische producten daalden zelfs met meer dan 8 pCt.

Bedrijvigheid en koersindex van de aandelenbeurs te Brussel.

	Aantal verhandelde stukken (in duizendtallen per dag)	Kapitalen (in mln frs per dag)	Algemene koersindex (1936-'38 = 100)
1947 Jan.	16	24,8	251,0
1948 Jan.	19	16,7	157,8
1949 Jan.	46	38,0	154,3
Maart	26	23,6	150,8
Apr. (midden) ..	24	22,2	147,2
Apr. (einde) ..	23	19,3	144,0

Brussel.

V. VAN ROMPUY.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 16 Mei 1949.

Activa.

Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f —) Bijbank —) Agentsch. „ 900,—	900,—)
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)	—	—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	—	1.800.000.000,—
Voorschotten in rek.-crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 139.140.091,76) Bijbank „ 801.670,76) Agentsch. „ 5.159.961,60	—
Op effecten enz.	f 145.101.724,12	—
Op goederen en celen	f 144.998.467,97) 103.256,15	145.101.724,12)
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)	—	—
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	—	1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal	—	—
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 439.146.714,60	—
Zilveren munt enz.	„ 6.493.470,39	445.640.184,99
Papier op het buitenland	f 136.574.000,—	—
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	„ 162.368.409,46	—
Buitenlandse betaalmiddelen	„ 4.664.975,62	303.607.385,08
Vorderingen in guldens op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 226.687.256,76	—
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfonds en voorzieningsfonds	„ 118.141.965,55	—
Gebouwen en inventaris	„ 2.000.000,—	—
Diverse rekeningen	„ 76.940.537,65	—
	f 4.618.119.954,15	—

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefonds	„ 15.333.335,71
Bijzondere reserves	„ 61.674.999,18
Pensioenfonds	„ 22.556.004,46
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	„ 1.499.667,79
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	„ 79.802.830,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	„ 2.958.671.035,—
Bankassigaties in omloop	„ 61.702,07
Rekening-courant saldo's	—
's Rijks Schatkist	f 65.733.286,94
's Rijks Schatkist bijzondere rekening	„ 293.362.217,31
Geblokkeerde saldo's	„ 3.767.701,76
Saldo's van banken in Nederland	„ 38.548.305,32
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 387.781.924,96
Andere vrije saldo's	„ 494.453.525,79
Crediteuren in vreemde geldsoort	„ 1.283.636.962,08
Diverse rekeningen	„ 60.514.132,17
	f 4.618.119.954,15

1) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
 2) Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) „ 36.894.550,—
 Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten „ 136.570.646,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoed bij correspondenten in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Voorschotten in rek.-crt (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.186	153.109	2.744.151
4 April '49	444.547	130.006	215.815	155.644	3.016.511
11 April '49	444.704	131.392	216.056	156.829	2.995.059
19 April '49	444.847	133.571	193.325	163.683	2.977.030
25 April '49	445.054	135.891	166.843	143.602	2.956.856
2 Mei '49	445.222	134.675	172.312	163.947	3.032.716
9 Mei '49	445.428	136.020	172.557	144.598	2.984.992
16 Mei '49	445.640	136.574	167.033	145.102	2.958.671

Saldi in rekening-courant

Data	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46	174.900	301.392	3.513	33.283	355.828	368.413
4 April '49	185.390	301.392	3.496	25.673	359.774	392.710
11 April '49	185.024	301.392	3.567	25.971	358.227	418.642
19 April '49	128.321	286.964	3.228	55.848	334.985	444.616
2 Mei '49	176.836	293.362	3.335	50.279	349.499	466.749
9 Mei '49	92.687	293.362	3.875	45.240	366.184	462.630
16 Mei '49	65.733	293.362	3.758	39.548	387.782	494.454

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Goudvoorraad	Vorderingen o. h. buitenl. i. v. n. betalingsacc.	Tegoed op het buitenland	Handelspapier op België en overheids-effecten	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt
16 Sept. 1948	28.136	11.042	427	9.986	303	414
13 April 1949	28.068	11.143	2.668	9.059	231	623
21 April 1949	27.863	10.766	2.663	8.234	228	650
28 April 1949	28.362	10.778	2.558	8.188	231	620
5 Mei 1949	28.345	10.680	2.522	9.443	237	610
12 Mei 1949	28.294	10.983	2.476	8.690	231	607

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		
				Schatkist	Buitenlandse banken	Totaal
16 Sept. 1948	657	91.729	81.568	22	2.425	6.251
13 April 1949	915	93.464	83.907	665	2.239	6.198
21 April 1949	915	91.511	83.275	218	1.810	5.307
28 April 1949	915	91.931	83.743	276	1.632	5.179
5 Mei 1949	915	93.110	84.608	383	1.663	5.466
12 Mei 1949	915	92.371	83.749	484	1.603	5.522

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt debts and Govt securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept	Gouden en zilveren munten
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1	1,3
27 Apr. '49	0,2	1.299,2	1.300	1.280,3	19,9	4,4
4 Mei '49	0,2	1.299,4	1.300	1.278,8	21,4	4,2
11 Mei '49	0,2	1.299,3	1.300	1.276,1	24,2	4,2

Data	Govt securities	Other securities		Deposits			
		Disc. and advances	Securities	Totaal	Public accounts	H.M. Treasury Special account	Banken
25 Dec. '46	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	—	278,9
27 Apr. '49	347,7	13,7	31,6	399,4	16,8	—	289,9
4 Mei '49	335,7	14,9	31,3	389,5	8,8	—	292,6
11 Mei '49	330,1	18,8	26,0	385,4	10,0	—	287,9

Beschikbare krachten

INDOLOOG

Economisch doctoraal examen -
Gepromoveerd in Jur. Fac.

28 jaar, enige jaren ervaring in Overheidsdienst in Nederland, zoekt andere werkkring, in binnen- of buitenland.

Br. onder no. ESB 1418, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Contact met Engeland

Dr. Economie, vaak in Engeland verblijvend, wil gaarne aldaar contacten leggen voor Nederl. firma's of opdrachten uitvoeren. Reis- en verblijfkosten behoeven NIET vergoed te worden. Slechts een normale beloning voor de taak aldaar wordt verwacht. Is op elk moment beschikbaar, ook voor incidentele opdracht.

Br. onder no. ESB 1423, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Economisch-Statistisch Kwartaalbericht

Research-Uitgave van het
Nederlandsch Economisch Instituut

Hoe zal de conjunctuur zich ontwikkelen?

Het Juni-nummer van het E.-S.K. zal U voor de belangrijkste landen deze dwingende vraag beantwoorden.

Jaarabonnementen f 6,50; voor abonné's „E.-S.B.” f 5,-
Telefoon 38040 — Rotterdam — Giro no. 8408

Vacatures

Accountantskantoor te Rotterdam vraagt
jong accountant en/of belastingconsulent
als medewerker. Bij gebleken geschiktheid mogelijkheid van inkoop of overname.

Eigenhandig geschreven brieven met volledige inlichtingen, verlangd salaris, pasfoto enz., te richten onder no. ESB 1419, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-
nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W.
Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

Maakt gebruik

van onze speciale rubriek „Vacatures” voor het
oproepen van sollicitanten voor leidende functies.

Fa. A. O. Beuth van Wickevoort Crommelin

Amsterdam-Z. Tel. 25410
Corns v. d. Lindenstraat 22
Verzekeringadviseurs.

LOD. S. BEUTH

specialist Gezins- en Oude-
dagsverzorging.

Adviezen inzake:

Pensioen-voorzieningen voor
Staf en Personeel.

Organisatie Bedrijfs- en Onder-
nemingspensioenfondsen.

Aanvulling en normalisatie van
bestaande regelingen.

ADVERTEER
IN
DIT BLAD

AMSTERDAMSCH E BANK N.V. - INCASSO-BANK N.V.

MAANDSTAAT PER 30 APRIL 1949

ACTIEF	PASSIEF
Kassa, Kassiers en Daggeldle- ningen / 31.164.278,14	Kapitaal / 70.010.000,00
Nederlands schatkistpapier „ 747.982.100,00	Reserve „ 33.500.000,00
Ander over- heidspapier „ 16.310.269,60	Bouwreserve „ 6.000.000,00
Wissels „ 610.968,85	Deposito's op termijn „ 81.588.344,36
Bankiers in bin- nen en buiten- land „ 51.748.403,95	Crediteuren „ 884.285.805,78
Effecten en syn- dicaten „ 4.214.768,07	Kassiers en genomen dag- geldleningen „ 3.472.922,12
Prolongatiën en voorschotten tegen Effecten „ 22.187.167,61	Door derden geaccepteerd „ 127.670,00
Debiteuren „ 215.706.474,31	Diverse rekeningen „ 33.255.112,04
Deelnemingen „ 16.315.423,77	
Gebouwen „ 6.000.000,00	
f 1.112.239.854,30	f 1.112.239.854,30

G. DIKKERS & Co. N.V.

gevestigd te HENGELO (O.).

Aflossing der

4 pCt. Hypothecaire Obligatielening 1937

De Directie bericht, dat de niet-uitgelote obligatiën van bovengenoemde obligatielening, pro resto groot f 448.000.—, à pari zullen worden afgelost per 1 October 1949.

Houders dezer af te lossen obligatiën zullen bij de toewijzing op de uit te geven 3½ pCt. obligatielening ten laste van G. Dijkers & Co. N.V. recht van voorkeur hebben, zulks op de voorwaarden van het prospectus d.d. 11 Mei 1949.

De obligatiën zijn van 1 October 1949 af betaalbaar bij de kantoren van De Twentsche Bank N.V. te Amsterdam en te Hengelo (O.) volgens de bestaande bepalingen.

Indien wegens bijzondere omstandigheden de uitgifte van de 3½ pCt. obligatielening ten laste van G. Dijkers & Co. N.V. niet mocht doorgaan, zal de aflosbaarstelling van vorengenoemde 4 pCt. hypothecaire obligatielening 1937 geacht worden niet te zijn gedaan.

G. DIKKERS & Co. N.V.

Hengelo (O.), 11 Mei 1949.

G. DIKKERS & Co. N.V.

gevestigd te HENGELO (O.).

UITGIFTE van

f 1.000.000.— aandelen

in stukken van f 1000.— nom. aan toonder of op naam,

ten volle delende in de resultaten van het boekjaar 1949 en volgende boekjaren,

uitsluitend voor aandeelhouders,

tot de koers van 105 pCt.

en van

f 2.000.000.— 3½ pCt. Obligatiën

in stukken van f 1000.— nom. aan toonder,

waarvan reeds f 600.000.—

op inschrijvingsvoorwaarden is geplaatst,

met recht van voorkeur voor houders der per 1 October 1949 aflosbaar gestelde 4 pCt. hyp. obligatiën 1937 ten laste van G. Dijkers & Co. N.V.

tót de koers van 100 pCt.

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op f 1.000.000.— aandelen en f 1.400.000.— 3½ pCt. obligatiën openstelt op

VRIJDAG, 20 MEI 1949,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij haar kantoren te AMSTERDAM, ROTTERDAM, 's-GRAVENHAGE en HENGELO (O.) op de voorwaarden van het prospectus d.d. 11 Mei 1949.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Amsterdam, 11 Mei 1949.

Ook voor Beschikbare Krachten is een annonce in „Economisch-Statistische Berichten” de aangewezen weg. Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

Vacatures

OUDSHOFF & BESANÇON

ACCOUNTANTS

vragen voor hun kantoren in Indonesië en Curaçao

jonge medewerkers

(leden N.I.V.A. of V.A.G.A.)

Brieven: Korte Vijverberg 2a - 's-Gravenhage

Grote Cultuurmaatschappij ter Oostkust van Sumatra zoekt voor haar Hoofdkantoor aldaar een

Accountant

Eisen: 5 jr. H.B.S., M.O. Boekhouden en grondige kennis van de Engelse taal. Enkele jaren praktijk bij voorkeur in meerdere bedrijven noodzakelijk. Leeftijd ongeveer 30 jaar.

Br. onder no. ESB 1420, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

N.V. K.N.Z.I. DEN HAAG.

De N.V. Koninklijke Nederlandsche Zout-Industrie te Hengelo (O.) roept sollicitanten op voor de vervulling van de vacature van

DIRECTEUR.

Sollicitaties uitsluitend schriftelijk te richten aan de Secretaris van de Raad van Commissarissen, Alexanderstraat 7 te 's-Gravenhage.

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitsstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementprijs, franco per post, voor Nederland f 26* per jaar, voor België/Luxemburg f 28 per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in francs bij de Banque de Commerce te Brussel. Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26, overige landen f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 14r, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0.40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare Krachten” f 0.60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.